АԤСНЫ АӠАЗАРА

ИСКУССТВО АБХАЗИИ ART OF ABKHAZIA KUNST DER ABCHAZIEN فن أبخازيا ABHAZYA SANATI

АԤСНЫ АӠАЗАРА ИСКУССТВО АБХАЗИИ ART OF ABKHAZIA KUNST DER فن أبخازيا ABCHAZIEN ABHAZYA SANATI

1/ 2022

АХЬЫ ЛЕУА

Турихәы ҩахыс – ажәҩан,
Ԥсшьарҭам уара узын.
Уажәа Анцәа иажәан,
Уус Анцәа иуысны,
Адгьылаҿ ииуысыз –
Иара иҳәахьа нагӡатәын.

Турихәы ҩахыс – ажәҩан,
Ахьтәы гәашә узартын.
Аха, адгьылаҿ, ажәлар,
Уара уакәын ирзымхоз,
Уԥсҭазаара рызнухроуп –
Ус улахь ианын.

Турихәы ҩахыс – ажәҩан,
Цьашьатәшәа иааигәоуп,
Еҵәак уахьынтәи иалшәан,
Изымбац насыԥ рымоуп,
Еҵәаҭахамҩа зным ауп –
Ахаангьы ужәҩан еибгоуп!

Геннади АЛАМИА

Нелли Ҭарҧҳа лҩымҭа «Амра аҧҳа» ала иҟәыргылаз аспектакль аҟны ароль хада назыгӡоз Леуарса Касланӡиа инапылаҩыра:

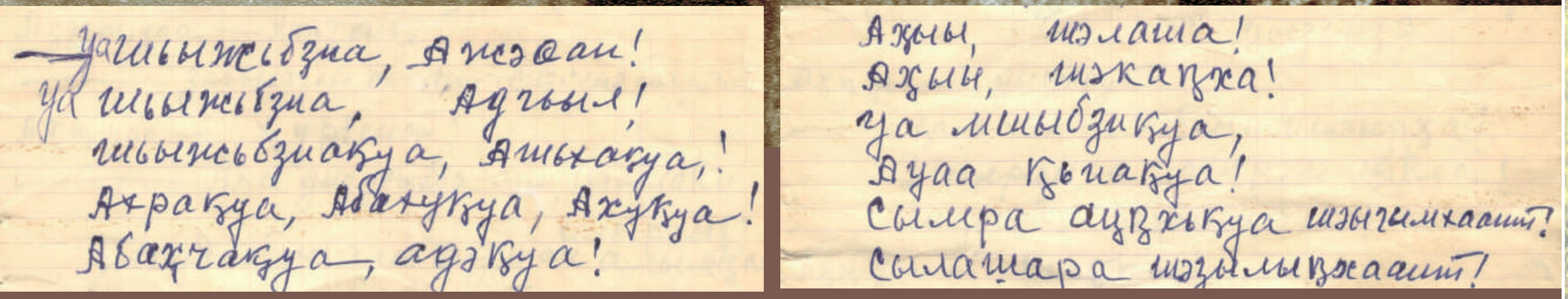

ЖӘЛАР РАРТИСТ ЛЕУАРСА КАСЛАНӠИА ДИИЖЬҬЕИ 110 ШЫҞӘСА ҴУЕИТ

Геннади АЛАМИА

ТУРИХӘЫ* ҨАХЫС АЖӘҨАН ААИГӘОУП

Ажурнал ари аҭыжьымҭа иану Леуарса Касланӡиа игәалашәара иазку астатиақәа руак ҳзаазышьҭыз, мышқәак рышьҭахь, акьыҧхь абаанӡа инапҩымҭа изсырхынҳәырц дсыҳәеит. Саашанхеит, иахысҳәаара сзымдыруа. «Леуа убриҟара ддуӡӡоуп, изҩыз ахәыҷы аҳәаа ҭшәақәа дырҭаӡаӡом. Изхәыцха сыҭ!» – аниҳәа, гәыкала иҳәоу ажәақәа ргьежьышьа шрымам игәаласыршәар акәхеит афилософ.

Ауаҩ Ду, Актиор Ду Леуарса Касланӡиа, аҧсабараҿ ишаҧу еиҧш, диины, изҳаны акәымкәа, данызбаз дшызбаз еиҧш ддуӡӡаны ижәлар дрызшахеит. Ҿыцәара зқәым лашарбаган идгьыл, иуаажәлар дрызгылеит. Икыдшәаз аеҵәа миллион шыҟәса алашара адгьыл ишазылбааҧхало еиҧш, уи даныҟамгьы, ишьҭанеиуа зегьы рымҩа ирлашалоит.

Аокеан ҕба ду амшын еимгәҳәо ишнеиуа еиҧш инеиуаз Ахьы Леуарса атеатрахь имҩа дызланӡалозеи ҳәа изыҧшуан; атеатр аҧхьа асқамаҿ иҩызцәа дрыгәҭылак дантәазгьы, ихагылаз аҭлақәа рышәшьыра дахьыҵаӡоз џьаршьон; атеатр даныҩналозгьы, ахан ду дазымкрашәа рбон; асцена данааҟәлоз – ишәон дыҟәымӡарҳәа. Арахь иара идунеи убриаҟара ирҭбаахьан, икәшамыкәша, ҧсыцқьа зханы ҭыҧ ззымхаз уаҩ дыҟамызт. Иуаҩра ашәахәақәа рхьыгӡо, акьаҿ роуа, иҭшәоу еиҵыхуа, алаҟә ҳаракуа, игәы рыладууны иуаажәлар дрылагылан… Аазиз Агрба, Грышьа Ашьхаруа реиҧш иҟаз иҩызцәа иашақәа дрыҟәгәыҕны Леуарса аҧсҭазаара ахраҿҟьара дызҿалоз аҟәцәанӡа днаӡон.

Леуарса Ду, атеатрахь амҩа даныҟәызгьы, асценахь дхалаанӡагьы, идунеи иҧсахуан, аҧсы зхеиҵарц иҟаз ифырхаҵа иҧсы иара ихалон. Асцена ҧсҭазаараҿ ифырхацәа рхәыцра ихәыцран, ргәырҕьара игәырҕьаран, ргәырҩа игәырҩаны ихыигон азы ауп, дызбоз атеатр – шыҧсҭазаароу агәра зыргоз. «Исурбаз, иуҿысҵааз ала сааиуан, аха иамуит, сымҩахҟьеит. Сахьҭаку иахьеиуахеи сзызхәыцуаз атеатраҿ ҳанбеиқәшәо ҳәа акәын. Уантәи уцеит ҳәа ансаҳа, сҭыҵыргьы схы ахьсырхара сзымдыруа сықәхеит. Ишҧаҟастҵо, абзеирахь схы сырхарц сҭахызаргьы, уара уда сеилызкаара иҟада?» – «Алым» ҳәа аҭаҩны абри еиҧш ашәҟәы иоуит Леуарса, «дшымыцхәхаз» аниарҳәа, смыцхәызар сышәҧырхагахом ҳәа атеатр аҟынтә данца ашьҭахь. Аҟазара закә мчу иамоу анымҧшуазар ари ашәҟәы зынӡа исгәаласыршәаӡомызт…

Аҟаза Ду диижьҭеи шаҟа шыҟәса ҵхьоу акәӡам, ҧсҭазаарак иалакӡаны шаҟа ҧсҭазаара ниҵыз ауп изызхәыцтәу. Ахан ҧшьа хьыҵәцара зыргылоз аҟазацәа шаҟа хаҳә хкы еиларсоз узыҧхьаӡар аиҳа, шаҟа ҧсҭазаара ихыигаз узыҧхьаӡом Леуарса Касланӡиа! Аҩны данааилакгьы, иара Иара иакәны дызбарц зҭахыз иҭаацәа ирылшоз, ихала дхынҳәуамызт – аҧарда ашьҭахь инимыжьыз, аҧсышәа хыркыла ирцәажәаз ифырхацәа аҩныҟа ицмҩахыҵуан. Ара – Шабаҭ! Ара – Отелло! Убас шаҟаҩы! Аӡә затцәык иҩны иибарц ииҭахымыз аҳәынҭқар ҟьантаз иакәын. Уи ироль уаҩы ихамышҭуа дшыхәмарызгьы, усеиҧш аҳәынҭқаргьы, дзыгәҭылакыз алыбзҩыбзқәагьы аҧсҭазаараҿ ҭыҧ рымамзар иҭахын. Аҵабырги амци, абзиабареи ацәымҕреи, аиҩызареи аибаҭииреи, ахаҵареи, ашәыргәындареи уҳәа, асценаҿ дзыдгылаз, дызҿагылаз аҧсҭазаара иацырҟьан, араҟагь изыдгылатәыз иадгылатәын, изҿагылатәыз иаҿагылатәын. Уаҩрахаҭан ииҧхьаӡоз Аҧсуара, аламыс, абзиеи ацәгьеи зцәеиламгоз ахдырра ашәарҭа иацәыхьчан Леуарса иеиҧш иҟаз ауаа ргәы-рыҧсы аҿы.

Аҧсшәа, Аханатә Анцәа иҟын иҟаз Ажәа иацырҟоуп ҳәа изыҧхьаӡоз, данцәажәоз, дышцәажәоз заҳауаз, зеиҧш амҳәац ашәа ссир аира иахаанхазшәа ишанхон. Збызшәа ззымҵәыжәҩахаз дызхьымӡара иарбану! Тәым бызшәала уҵаа-ҧшаауа узну амҩа иааҳәны ҟәараҕны иухашәоит акәымзар, хара уашьҭӡом! Арҭ ажәақәа Леуарса иҳәо смаҳаӡацызт, аха иҧсҭазаашьа зегьы, ибызшәа азыҟазаашьа уи атәы акәын ирҳәоз. Аҧсуа труппа ацасгьы аҟырҭуа труппа шьҭызхырц Қарҭынтә иаашьҭыз режиссиорк Леуарса игәы рахәымкәа дышьҭоуп ҳәа иаҳан ибара днеит. «Уара уанцәажәо англыз бызшәала уцәажәоушәа ауп ишсаҳауа, нас егьырҭ раҧсшәа слымҳа зыҵнахуазеи?» – ҳәа дҵааит. «Сгәы ҟоуҵарц акәхап изыуҳәаз, аха сара саҧсшәа сыжәлар рбызшәоуп, англыз бызшәаӡам. Егьыс, аҧсшәа ухы иаламӡозар, уи аҧсуаа рбызшәагьы даргьы рцәымҕроуп изыхҟьо!» - ҳәа аҭак иоуын, дындәылҵны дцеит.

«Аӡәы иаҳар ҧхашьароуп ҳәа ацәгьара ҟаумҵазар, уи зыбзоуроу узыцәшәаз, узцәыҧхашьаз иоуп. Суаҩуп ҳәа ухы иаҭәашьан иҟоумҵаз ауп уара иуыбзоуроу!» - ҳәа, ааӡаҩ, аб, аҧсуа тетртә студиа аиҿкааҩ, анапхгаҩы Кондрат Зиӡариа иажәақәа иҳәон еиҭеиҳәон Леуарса. «Быҧхашьаны, саб иоуп ҳәа бзымҳәартә ак ҟасымҵац, баргьы сыбмырҧхашьан», – ҳәа длабжьон иҧҳа Кама. Урҭ ажәақәа зызкыз, Кама лаасҭагьы, иашьа, иаҳәшьа, иуаиҭахы ирхылҵны изызҳауаз аҿар ракәхарын. Даргьы ираҳаит, дыдмырҧхашьеит, аҧсадгьыл аныхьчатәха ихьаҵыз дҟамлеит. Аҕа данҳақәла адырҩаҿны телехәаҧшрала рашьаду ииҳәаз, ҧсҭазаарала ирҵабыргхьаз ажәақәа мҩақәҵаган ирзыҟалеит. Дгылоуп иара иахьа Кутол агәаҟны, икәшамыкәша зызқәаҭыҧ ылызхыз, ижьра-цәара еиуоу афырхацәа, агәырҩеи агәадыуреи злаӡҩоу илаҧш рхны…

* Жәлар рартист Л. Шь. Касланӡиа дахьииз, ихәыҷрашықәсқәа ахьымҩасуаз Кәтоли Џьгьардеи рҳәааҿы иҟоу аҭыҧ.

ЖӘЛАР РАРТИСТ ЛЕУАРСА КАСЛАНӠИА ДИИЖЬҬЕИ 110 ШЫҚӘСА ҴУЕИТ

ЖӘЛАР РАРТИСТ ЛЕУАРСА КАСЛАНӠИА ДИИЖЬҬЕИ 110 ШЫҚӘСА ҴУЕИТ

Рушьни ЦЬОПУА

АҞАРДА ААЗЫРТЫЗ

Ашьханыҟәаҩ иагьа иҽазикыргьы, иҟоуп храк зхалара ҟамло. Убри ахра даҩызоуп Леуарса, ҳара ҳ-Леиуа ҳәа ззаҳҳәо Касланӡиа. Аха ихьӡ ала аҩра напы засыркыз, «акәты иалшо акәтаҕь» ҳәа ирҳәо акәӡам, насгьы иҟәнысшьоит ҳәа сгәы иҭаӡам. Маҷӡак иадамзаргьы уи идунеи, иҩнытҟалеи идәныҟалеи исзаарҧшыр, усҟан схыҵәкы наӡеит ҳәа исыҧхьаӡоит…

Сара Леиуа раҧхьаӡа дызбеит, аруаҩ, апоет, ашәҟәыҩҩы, саб иашьа Ҷыҷыкәа Аҟәа санааига. Леуарса раҧхьа данызба аахыс (усҟан аабаҟа шықәса ракәхарын исхыҵрыз) даара шьарда шыҵхьоугьы, сгәы-схаҿы даанхеит иахьа уажәраанӡагьы. Исгәалашәоит арратә ӡын хылҧа алымҳацә дуқәа аман ишысхаз игәамҧхазар акәхап, ирыцқьан, алымҳацәқәа схагәҭахь иҿаҳәаны исхаиҵеит:

– Улахь иҭоумыршьшьцәан, ублақәа хнаҩоит, – иҳәеит иара, ибжьгәааҩала. – Уара улахь еиҵыхны уаҧхьаҟа уҧшуазароуп, – нациҵеит.

Леуарса ҳара ҳахьынхоз Аимара шидыруазгьы, исҳәо еиликаарц акәхап, дсазҵааит:

– Ишсоуҳәара, изеиҧшроузеи Аимара?

– Даара иҧшӡоу қыҭоуп, – сҳәеит сара. – Ииакәыршан аҳаракырақәа ахагылоуп, – ҳәангьы нацысҵеит. Исҳәаз шигәаҧхаз нархызбаалеит ибла ҭбаақәа.

– Нас аҳаракыра бзиа иубоума уара?

– Бзиа избоит, сагьырхалахьеит.

– Ус анакәха, уҧсҭазаара зегьы аҳаракырахь уҧшла. Аҳаракырахь ахалара иашьҭоу иоуп ҳара ҵеис иаҳҭаху, – инақәырҕәҕәан иҳәеит иара. Саргьы иахьа уажәраанӡа, ҳаракырак ахь мҩак саныкәло, уи иажәақәа схашҭраны сыҟам.

Сара усҟан иалыздыраауаз, абри ауаҩ иареи сареи мышкы зны ҳамҩақәа шеиқәшәоз. Иара дуӡӡа дзыҩнагылаз аҧсуа театр аҟны сышнанагоз. Леуарса Шьарадыниҧа даныхәмаруаз, жәа мҳәаӡақәа асценаҿ агылара сара сзыҳәан разҟ дуун.

Баша ирҳәоума аҧсуаа, «аҟәыцьал шбылгьо ахҩа ахашәоит» ҳәа. Сара Ҟада раҧхьаӡа санхала, убрахьынтәи Аҧсны ҟьаҟьа саныҟәыҧш, хәыч цәалашәаран исоуит сыҧсҭазаараҿ уи аҟьаҟьара сзықәлоз аҟны, сыҟәцьал ахҩа шахашәоз. Иахьа ауаҩы дсазҵаар, ҿыц уиир, узнысыз амҩа ушҧахәаҧшуеи ҳәа, сара уи аҭакс абас исҭон: «Сызнысыз амҩа шҵьамыҕәа цәгьазгьы, сыҧсҭазаараҿы ирацәаӡаны схы-сгәы шахнаршәахьазгьы, сҩызцәақәакгьы шьапҿаршә шсырҭозгьы, малла-шьалла иҕарыз анхаҩы сшиҧазгьы, сара уи амҩа еиҭалысхуан». Избанзар сара уи амҩаҿы исыҧшааит, ауаҩы ҩнытҟала дбеиазарц, ахықәкы имазарц, зегьы ирхадоу, иашала, ҧсыцқьала адәы дықәзарц шаҭаху. Анцәеи, цыҭҩык сҩызцәеи, Аазизи, Леуарсеи реиҧш иҟоу рымч ала, акырӡа иуадаҩхазаргьы, сара сыҧсҭазаара былгьара ахҩа ахашәеит. Убри ауп сара иахьа уажәраанӡагьы сыҧсы ҭаҵаны саазгаз.

Усҟан аамҭа цәгьан. Ҳмилаҭ аҵха ҿаҟәа иқәгылан. Аҧсуа театр Аҟәа ихәмарыртә еиҧш аҭагылазаашьа рымамызт. Рыҽныҧхьакуа ақыҭақәа ирылан. Рдекорациеи рымаҭәеи ауардын иақәҵан, дара шьапыла иашьҭагылан, қыҭак аҟынтәи, даҽа қыҭак ахь ицон. Усҟан ақырҭуа актиорцәа, Аҟәа аҧсуа театр рымҽхакны иҩнан. Уи згәы иамыхәоз, аҧсуа ҵеира наҟ иҧхьацан, рмаҵурақәа ирымырхуан. Аҧсны аҩнытҟа аҵара азин рымамкәа, ражәа акгьы ылнамдо, ажәак ала аҧсуаа шәаҵьҳәааҩ дрымамкәа рааныжьра акәын ргәы иҭаз. Аха «уара иушьуа Анцәа дишьуам» ҳәа, аҧсуаа рыҧсадгьылаз ақәҧара иаҿын. Рхыи-рыҧси иагдырхон, Аҧсынреи аҧсуареи еиқәхарц азыҳәан.

Убри аамҭаз Аимара инеит аҧсуа театр Леуарса Касланӡиа дназдлаз. Уа ауха иаҳдырбеит Шәарах Ҧачалиа идрама «Салуман». Салуман ироль наигӡон Леуарса. Убри аахыс шаҟа шықәса цахьоузеи, аха иахьагьы сыбла дыхгылоуп иара. Сымч ақәхом, еиҭаҳәашьа сымам, убырҭ амшқәа сара ишысхызгаз. Сцон Дәаб ахықәахь, схала абна сылатәаны, избаз сазхәыцуан. Уахынла ажәҩан саҵаҧшуан, аеҵәақәа сыҧхьаӡон. Ҳабацәа ирҳәоз алакә ссир исзеиҧшхеит атеатр. Ихәмаруазгьы ажәҩан ахьтә илбаазшәа срыхәаҧшуан…

Ауха ахәмарра ианалга, саб иашьа Махаз иҩныҟа инарыҧхьеит актиорцәа. Махаз, ашәҟәыҩҩы, актиор Ҷыҷыкәа иаб иакәын. Леуарса саниба сигәалашәеит, нас алаф сылхшәа усгьы дсазҵааит:

– Иабаҟоу ани ухылҧа, алымҳацә дуқәа змоу, Аҟәа иухаз?

Сыҧхамшьаӡакәа саргьы аҭак ҟасҵеит:

– Аӡын азы иҵәахны исымоуп.

Исҳәаз игәаҧхан, инапы хьамҭақәа сыжәҩахыр иныкәҵан, ибжь гәааҩала дааччан, ус иҳәеит:

– Аҳаракыра ахалара ухамышҭааит.

Иаразнак исгәалашәеит Аҟәа иасҳәаз, аҳаракыра бзиа избоит ҳәа. Иара иаҳарц ииҭахыз наиасҳәеит:

– Аҳаракыра ахалара саҟәыҵрангьы сыҟаӡам…

Усҟан сара ауаҩ ду ҳәа изышьҭаз, еихых-еиҵых, зоура наӡааӡоз иакәыз цьысшьон, аха ус акәымзаарын. Ауаҩ ду ҳәа изышьҭаз, Леуарса иеиҧш иҟаз ракәзаарын. Ҩнытҟала ибеиаз, зҟазара дуӡӡаз, зыуаажәлар рхьаа зхьааз, зчеиҵьыка дууз, иуаҩы ссамыз иакәзаарын…

Анцәа иара ҳазшаз, Леиуа Шьарадын-иԥа изыҳәан акы дамеигӡеит. Уи дуаҩы ԥшӡан, маха-шьахала иааилан, ихаҵа хаҿы, ибла ҭбаақәа, ибжьы аазгәаҩан, хрыжьхрыжь акәын дышцәажәоз. Дзацәажәоз ибла иаша дхыԥшылон, уаргьы ибла ухымԥшылар игәаԥхомызт. Игәамԥхоз аахтны иуеиҳәон. Азныказ дуаҩ хжәоума ҳәа агәаанагара уоуан. Аха игәаԥхоз анибоз, ианиаҳауаз, ихы-иҿы лашон, иблақәа мрашәахәахон. Ҩныҵҟала ԥсҭазаара лашак ихылҵуан. Убри аԥсҭазаара лаша уаргьы иуԥсҭазаарахон. Аԥсуаа ишырҳәо еиԥш, «Анцәа игәаԥханы иишаз» иакәын Леуарса Касланӡиа.

Леуарса Касланӡиа даԥсыуа дуун. Ашьтәа еиҿыхра иазҟазоу иеиԥш, аԥсуара еиҿыршәашәаны идыруан, дыстол уаҩын. Аишәа-чара шымҩаԥигоз уҳәарыма, асасцәа пату рықәҵан дышрацәажәоз атәы уҳәарыма, мамзаргьы, дызҭоу аԥшәма дышӡыригоз атәы уҳәарыма. Аҭыԥҳа ԥшӡа иналыркны, аԥҳәыс бырг лҟынӡа доусы ишрыхәҭоу рацәажәара дазҟазан. Шәыххь згеит мҳәакәа иажәа хиркәшомызт. Ԥҳәызбак, ма арԥызбак рхы ибааԥсны имҩаԥыргеит ҳәа иаҳар ихьааигон, «амилаҭ рзы ибҕаԥҵәагоуп» ҳәа иҳәалон. Иаснагь далацәажәон, ауаҩ иҩныҵҟала ицқьара ҵакыс иамоу. «Анцәа дызмам ауаҩы, иҩныҵҟа аҩысҭаа тәарҭас-гыларҭас ишьҭихуеит», – ҳәа иҳәалон иара.

Леуарса Шьарадын-иԥа, иҟазара ду иҽеахаршәалан, жәлар реизарақәа иҽрылаирхәуан. Данцәажәоз амҵ ҵыруазар иуаҳауан. Избанзар, иажәақәа ауаа рыгәқәа еиԥнашьуан, ахаа кыднаҵон. Аиҳараӡак Леуарса дыбжьаҟазаҩын. Ашьа зыбжьоу дрыбжьацәажәар, «акьатеи еиҵишьуан». Аԥсуара аҿаԥхьа илаз абзиарақәа зегьы, ажәҩан аҟынтәи иаԥхьа икамҳаӡеит, уи абиԥарала иаауан. Абжьыуаа рҿы Касланӡиаа рыжәла инагаз жәлан. Кәтол ақыҭа, иара Леиуа дахьииз, џьара уск еилыргатәызар, иаб Шьарадын днамгакәа еилатәомызт. Уи иажәа ԥҟан, заа дхәыцны акәын дышцәажәоз. Шьарадын аԥсуара саԥыџьс даҵагылан. Иҷкәын Леуарсагьы, убасҵәҟьа акәын аԥсуара дшаҵагылаз, иагьшеиликаауаз, дагьшадгылаз.

Усҟан аԥсуа театр аҿы аусура иалагаз аҿар ҳазегьы ақыҭақәа рҟны ииз ҳакәын. Аԥсуарагьы ҳацәҟьалан ҳаҟамызт. Уахгьы-ҽынгьы иҳаҳауаз, иаабоз ҳаԥсуара акәын. Алҩақ иашәхьаз, архнышьна шеиҿарԥо еиԥш, аԥсуала ҳаиҿарԥан. Ажәытә ҳабацәа ирҳәон, «ԥсуароуп Аԥсны еиқәзырхо, ауаҩгьы дзааӡо» ҳәа.

Аимара усҟан аиҳабацәа бзиақәа ыҟан, уа еицҭанхоз ажәлақәа рҟынтәи: Џьапуаа, Инаԥшьаа, Кәарҷиаа, Сангәлиаа, жәлала ирацәамыз, аха асаӡқәа ҳәа изышьҭаз, анхаҩцәа бзиақәа Хаҳәбиаа. Иара убас Лагәлаа.

Иахьа еиԥш слымҳа иҭыҩуеит, ибжьы хьыҵәцараха Џьапуа Ԥшьҟан, усҟантәи аамҭаз Џьапуаа қәрала иреиҳабыз, иагьуаҩнагаз.

– Уа, бзиала шәаабеит, ҳасасцәа дахьқәа! – иҳәан, ашҭа иааҭалаз артистцәа днарԥылеит Ԥшьҟан.

– Уа, абзиара жәбааит, абзиарақәарз шәашҭа ҳҭалааит! – иҳәан, иҩызцәа даарылҵны, шьаҿақәак Ԥшьҟан иахь иааҟаиҵеит, Аимараа ишырҳәо еиԥш, ауаҩ ду Леуарса Касланӡиа. Ахаан исхашҭуам, аԥшәмацәеи асасцәеи пату еиқәҵарыла аԥсшәа шеибырҳәоз, наҟ-ааҟ аиҳабацәа аԥхьа, урҭ ирышьҭанеиуаз ашьҭахь, заанаҵ арепетициа ҟарҵазшәа еиқәышәшәа акәын ишыҟаз. Ирыцыз аҳәса ракәзар, сара Аимара исымбацызт убарҭ реиԥш иԥшӡақәаз. Иԥхашьа-ԥхаҵо, иныхгыла-аахгыло, аиҳабацәа ргәы ишагәӡуаз. Асасцәеи аԥшәмацәеи реиԥылара апоет далаԥшызҭгьы алирикатә жәеинраала шьахәк алихуан.

Асасцәеи аԥшәмацәеи аԥсшәа еибыҳәан ианаалга, Леуарса ахәыҷқәа ҳахьгылаз ашҟа даахьаԥшны ибжьы насықәиргеит:

– Ара уааи уара Аџьапуа.

Сара сахьгылаз сшьамхқәа сыҵаҟәалеит. Агьырақәа сыцраҳәоушәа, сзеиҭамҵит саԥхьаҟа. Аха схы снапаҿы иааган, ашырҳәа сҩызцәа снарылҟьан снаидыххылан, ҳабацәа ишырҳәоз саргьы инасҳәеит:

– Уа бзиала уаабеит!

Ашьҭахь аԥсуа сценаҿ ирдыдуа даныхәмаруаз аччара ахьаҭахыз ибжьы ҭганы дшыччоз еиԥш, Аимара ҭырцәажәаауа даачҷан, аиҳабацәа рахь ихы нарханы ус иҳәеит:

– Абри арԥыс (сара усҟан арԥысрахь сабаҟахыз, аха иара убас иҭаххазар акәхап) иареи сареи ҳаибадырит Аҟәа. Усҟан сиазҵааит Аимара бзиа изубоузеи ҳәа. Иара аҭак шыҟаиҵаз жәдыруоу? «Аимара аҳаракырақәа ахагылоуп, сара аҳаракыра бзиа избоит» – иҳәеит. Дхәыҷы-дду аҳаракыра иашьҭоу ауаҩы, мышкызны аҳаракыра дхамлар ҟалаӡом. – Нас сара сахь даахьаҳәны усгьы нациҵеит:

– Иабаҟоу еиҳа бзиа иубо аҳаракыра?

Саргьы аҵараиурҭа ауада, аҭӡамц икыдыршәыло ахсаала садгылоушәа, ашьхарахь снацәкьыс нархханы исырбеит.

– Абри Мрагылара ала игылоу аҳаракыра Мышәқьар изҕа ахьӡуп. Мраҭашәарахь ала игылоу Ҟада ахьӡуп. Урҭ унарыбжьыԥшны, ашьхақәа ирычхынгылоу Ԥанаҩ ҳәа иашьҭоуп. Уи инахыкны зкьатрацәқәа аабо Ерцахә ауп. Ерцахә ада, егьырҭ аҳаракырақәа зегьы сырхалахьеит, саб, сицны. – Абас ала усҟан Леуарса Касланӡиа дуӡӡа, Аимараа ҳашьхақәа ирбо аҵара исырҵеит сара стәала…

Асасцәа раԥхьа бзиала шәаабеит ҳәа разҳәаз Ԥшьҟан Џьапуа, «Анцәа улыԥха! – ҳәа ианааникыла ашьҭахь, аишәачара мҩаԥызгашаз аӡә далихырц иаԥхьа иҭәны иқәгылаз аҵәца аашьҭихит.

– Схәыцит, сеиҭахәыцит, уаха аҩы ҳзыржәша аӡә далысхырц азыҳәан. Ҳәара аҭахума, ҳара аимараагьы иҳамоуп ачара дуқәа мҩаԥызго, – аҵәца аҳауахь иҩышьҭыхшәа иажәа инациҵеит. – Иа, уаха исныҳәо, уҷкәыноуп, аха Аԥсны уеицырдыруеит. Жәла бзиак уатәуп.Уара уаб абжьыуаа рҿы еицырдыруаз уаҩын. Иареи сареи шьарда ҳаицныҟәахьан. Ҳчеиџьыка еилан. Уара уан даныргаз, сара ашҭаҿ аҽы сырхәмарит. Уара исныҳәо, аԥхьан ишысҳәаз еиԥш, еицырдыруа уаҩуп. Насгьы Гәдоуҭантәи асасцәа дуқәа ҳҭоуп. Аазиз уххь згеит, Шәарах, Разынбеи, Минадора, саҭашәымҭан, шәызегьы шәыхьӡқәа сҿашәом, шәара шәаҳахьҭааз ҳара ҳзы акыр аҵанакуеит. Убри аҟынтә, далысхуеит уахьгьы-абрахьгьы иатәу шәҩыза, аԥсуаа рҵеи хазына Леуарса Касланӡиа.

Исгәалашәоит итәаз рхы-рҿқәа шаалашаз, иныҵакшәа рнаԥқәагьы шеинырҟьаз. Иара Леуарсагьы азныказ маԥ икырц инақәикит, аха ианааиларыԥса иҽааникылеит. Убри нахыс акәын аԥсыуала атеатр аныҟарҵацәҟьаз. Леуарса убас ала астол мҩаԥигеит, рызегьы мҵәыжәҩада иԥрыртә агәаҳәара риҭеит. Сара убри ауха убарҭ реицәажәара сазымӡырҩызҭгьы, иҟаларын ԥхьаҟатәи сыԥсҭазаара даҽа хырхарҭак аиургьы. Аха Анцәа ду имч ала, «аџьма имԥсыша аматҵә азылаҟәуеит» ҳәа, сара сызҿашәараны иҟаз аҵәгәыр, убри ауыха дара аӡыжь иҭадыршәит.

Адырҩаҽены ҳасасцәа анцоз, Леуарса ибжьы насықәырганы, убас иҳәеит:

– Рушьни, иаснагь аҳаракырахь уԥшла, ианакәзаалакгьы аҳаракыра ахалара уацәымшәан…

Леуарса дандәықәлоз, сыжәҩахыр ааргәҕәаны иааникылеит. Иахьа уажәраанӡагьы, уи инацәкьарақәа рымч сыжәҩахыр ианыруеит. Иара дызлацаз амҩахь сыԥшуан, аха усҟан иалыздыраауаз, иара дызлацаз амҩа саргьы сшанылоз…

Исызҳаит, Аҟәа сцо-саауа салагеит. Аҟәа снеины атеатр снагәыдымԥшылар ҟалахуазма, аха рыцҳарас иҟалаз, аԥсуа театр мчыбжьыла ианымыхәмаруаз ыҟан. Урҭ аспектаклькәа ҟарҵартә еиԥш аҭыгылазаашьа рнаҭомызт. Аха ҽнак снеира дара рыҟаазара иақәшәеит. Ауха ицон Шекспир итрагедиа «Отелло». Убри ауха ауп сара ианеилыскаа атеатр иџьашьахәыз, иссирыз, дгьылижәҩани иртәыз шҟазараз. Отелло ихаҿсахьа аԥызҵаз Леуарса Касланӡиа, аҳаракырахь уԥшла ҳәа сазҳәаз, агәра згеит усҟан иара ихаҭа дшыҳаракыз. Ерцахә аҵәқәа аӡәыр дхалахьазар аҳа, иара иҟынӡа ахалара шуадаҩыз…

Имариоу азанааҭ ыҟаӡам. Ззанааҭ иарԥшӡаз, изырԥшӡаз уаҩын Шьарадын-иԥа Леуарса Касланӡиа.

Аԥсҭазаараҿы ауаҩ нага иоуп зҟазарагьы нагахо. Аха уҟазара нагахарц азыҳәан, аџьабаа батәуп, мшынк аҟара аԥхӡы каҭәатәуп. Ахьӡ-аԥша ус аԥша иаанагаӡом. Леуарса Касланӡиа иԥсҭазаараҿгьы, иҟазараҿгьы имариаз уаҩымызт. Унаидыххылан иуҭахыз злоугӡо иакәмызт. Уаҕеимышхара дызжьоит ҳәа уалагар, хлымӡаах уҭаиргылон. «Абгахәыҷы ҵыхәа шьҭарҳәазақәа» ҳәа дрышьҭан урҭ. Даныҷкәыназ дыҕәҕәан, дыԥшӡан, ҩ-гәык зызҭаз ауаҩы диеиԥшын иара. Шамахамзар аӡәгьы илшомызт иааидыххылара. Аӡәы иакәым, жәаҩык неиҿагыларгьы, шьҭахьҟа дхьаҵуамызт. Иара дзырҕәҕәоз ииашара акәын. Исгәалашәоит, игәамԥхоз акы анибалак, ма ианиаҳалак иблақәа шыҟалоз. Аԥшатлакә амшын ихыгьыжьыло иаҩызахон. Аиашаз, дыҵҟьар аанкылашьа имамызт. Аха ибзиоу, иԥшӡоу, ихәарҭоу анибалак, ааԥын ԥша ҟәанда даҩызан, дуаҩы хаахон, мзаҭәын еиԥш ихы-иҿы лашон. Убасҟан акәын сара ибара анысҭахыз, сара сакәым, дыздыруаз зегьы…

Ашьҭахь акыр шықәсқәа анҵы, сара разҟыс исоуит Леуарса Шьарадын-иԥа Отелло ироль анынаигӡоз, сара Кассио ироль анагӡара. Аиаша уасҳәарц сҭахуп, ҳаҭыр зқәу аԥхьаҩ, ахаҵареи агәыҕьреи аҭахын Леуарса Отелло ироль анынаигӡоз иааигәа асценаҿы агылара. Сара усҟан схы збон асцена аҕәра саҟаразшәа. Иара аҟазара ахаҭа слымҳа иҭахәыҭхәыҭуан: «Уҽырҕәҕәа Рушьни, узыдгылоу ауаҩы ухы шьҭыхны уиҵаԥшла, аҳаракырахь ухаларц уҭахызар» ҳәа.

Иара хаҭала итрагикатә хаҿсахьагьы аҽеаԥсахит. Иҭышәынтәалоу Европатәи атеатртә ҟазара аҳаракыра аҟынӡа ихеигалеит. Мҽхакыла иҟазара ду анаҩсгьы, уа арежиссиор Еш-ԥҳа лыбзоура рацәоуп. Адунеиаҿ еилкаау усуп, ҩыџьа аҟазацәа дуқәа еиқәшәаны, еилибакааны, рыхшыҩ еилаҵаны аус анеицырура алҵшәа ду шроуа. Аԥсуаа ишырҳәо еиԥш, ақьырсҭа ухала ахы уаҵалеит ҳәа иузеиҭагаӡом, аҵыхәа иаҵало думоур. Урҭ аҩыџьагьы зҵалаз аҟазаратә еидара еицышьҭырхит, избанзар урҭ аҩыџьагьы ҟазацәан азыҳәан.

Аҟаза имилаҭ рҟазара ирҭбаауеит. Нелли илҭаххеит, Леуарса даҽа ганкахьала иҟазара аалырԥшырц. Ахәаԥшыҩцәа даҽа ганкахьала дыдлырбарц. Ари атрагик, даҽа амплуак ахь дхызҽеуаз рольын. Убас иагьыҟалеит иара. Шварц икомедиа «Аҳәынҭқар ҟьантаз» аҟынтәи аҳәынҭқар ҟьантаз ироль. Абри ҟалеит хҭыс дуӡӡаны аԥсуа театртә ҟазара азыҳәан…

Сара хаҭала исылшарым Леуарса Шьарадын-иԥа уи ароль шынеигӡаз атәы аҳәара. Абра иаарԥшын иҳаракӡоу, адунеи аҟазацәа раҳаракыра аҟынӡа аҟазара.

Сара избахьеит актиорцәа дуқәа рацәаны, урыстәылатәи атеатрқәа инадыркны, аҳәаа нхыҵтәи атеатрқәа, Москва иаауаз рҟынӡа. Урҭ ррепетициақәа, мамзаргьы рспектаклькәа. Аха Леуарса Касланӡиа «Аҳәынҭқар ҟьантаз» аҟны арепетициақәа аныҟаиҵози, аспектакль даныхәмаруази иааирԥшуаз иҟазара акы иузадкыло иҟамызт. Убарҭ зегьы сара сыбла ала избон, избанзар уи аспектакль салан. Аԥхьа сыхәмаруан апоет ироль, ашьҭахь ароль хада – аҳәаахьча. Еиҭа сҳәахуеит, абри еиԥш актиор дуӡӡа асцена сахьицықәгылаз, сара сзы иԥсҭазааран, иагьразҟын, аҭакԥхықәра дуӡӡагьы снаҭон.

Аԥсны иахыҵәеит абри аспектакль аӡбахә. Изымбацыз зегьы атеатр ахь идәықәлеит. Атеатр хара иазыҟазгьы рхы агәра рзымго, лаԥшҵашәарак иахәаԥшуазшәа, ирҳәо рҿамшәо иаанхеит. Даҽа шьоукгьы агәра ргар рҭахымызт. «Ишԥыкәу, Отелло афырхаҵа ироль ихәмарыз, абри аҩыза акомедиаҿы даҽакала ихы злааирԥшӡазеи» ҳәа. Аҟаза ду акомедиагьы атрагедиагьы изеиԥшуп. Аҟазара Анцәа иулеиҵозар ауп, аха аҟазара еихаҳатәуп, аус адулатәуп, џьарак ишьақәымхароуп, аӡиас ду еиԥш ицалароуп аԥхьаҟа…

Шықәсқәак рнаҩс Нелли иқәлыргылеит Баграт Шьынқәба иажәеинраалоу ироман «Ахра ашәа» иалхны аспектакль. Леуарса убра дыхәмарит аҭауад лаша Шабаҭ ироль. Леуарса инаигӡахьаз ахаҿсахьақәа шьарда шызбахьазгьы, Шабаҭ ихаҿсахьа иацназгоз аԥсуа хаҿсахьа сымбацызт.

Сара еиҭа разҟыс исоуит абри аспектакль аҟны Заԥшь-иԥа Омар ироль анагӡара. Ажәак ала, еиҭа Леуарса Ду иааигәара асценаҿ агылара.

Шабаҭ ихаҿсахьа ианыԥшуан Аԥсны аразҟы хьанҭа. Уи зҭагылаз агәаҟреи, аԥхьаҟатәи аԥеиԥши. Изакәытә сценааз, Аҭауад Наҳарбеи иареи Аԥсны алахьынҵа ианалацәожәоз. Наҳарбеи Аԥсны иҭиуан инеидкылан ахә идыруазҭгьы. Шабаҭ Аԥсны ахы хәыцк алшәар ҳәа дшәон. Аԥсынразы аҵәашьеиԥш дбылуан. Шабаҭ ихаҿсахьа абри аҟара иҳаракны, исахьаркыран изынаигӡаз Леуарса, иара ихаҭа д-Шабаҭын, даԥсыуа дуун…

Убри аспектакль ашьҭахь Довженко ихьӡ зху Украинатәи акиностудиа аҟны акино аҭыхра иалагеит, Баграт Шьынқәба ироман «Ахрашәа», «Хҭырԥа шкәакәа» ҳәа хыс иаҭаны, Совелиев режиссиорс дызмаз. Абраҟа ауп

Леуарса Касланӡиа ҟазара дула иахьааирҧшыз Шабаҭ ихаҿсахьа.

Хыхь ишысҳәахьоу еиҧш, еиҭа сҳәахуеит, еиҭа аразҟы сыман, абри акино аҿы, Леуарсеи сареи асценақәа ахьеицҳамаз. Сара сыхәмаруан, Аҧсны шаҟа иаҧсоу издырамызт акәымзар, инеидкылан изҭиуаз Наҳарбеи ироль.

Леуарса Шьарадын-иҧеи сареи акыр шықәсқәа иааигәа сахьыҟаз, уаҩыки ҟазаки раҳасаб ала иҿыстҵааз рацәоуп. Еиҳараӡак сидызҳәалоз, патугьы зиқәыстҵоз, игәаанагара аартны иахьиҳәоз акәын. Уи дуаҩ иашан. Ахәахәа итҵаугалар иуамызт. Иаргьы ахәахәа уытҵеигаломызт. Хаҭала сара дсыцклаҧшуан. Еизарак аҿы сцәажәара ҵьара ибар, сшаалгатҵәкьаз исеиҳәон, «умыццаклан уанцәажәо, мамзаргьы ухәыцны уцәажәала» ҳәа. Ажәа пату ақәитҵон, избанзар иара ажәа бзиа иҿан. «Аиаша уҳәарц уҭахызар, ушәаны угәы иҭоумтҵәахын, уи уаҧхьаҟа уаҩык иаҳасаб ала уланарҟәуеит» ҳәа сеиҳәалон иара.

Спиесақәа атеатр ахь анагара саналага нахыс, сара сзы дҭынханы дҟалеит Леуарса Шьарадын-иҧа.

Апиеса «Ажәеиҧшьаа рыҧҳа» атеатр аҿы санаҧхьа, Леуарса игәырӷьара ҳәаа амамызт.

– Сара сахьааихьоу жәбоит, – абас акәын иажәа дшалагалоз иара, – аха аҧсуа драматургиаҿы абас ала иҩу апиеса сымҧыхьамшәац. Ауаа ирыхәаша аиаша аахтны иахьҳәоуи, ажәеинраалала ишышьақәыргылоуи, аҟәыш ажәеи алафи рыла ишеибаркуи, ҳгәы ҧызтҵәахьоу абгахәыҷқәа рхаҿсахьа шаарҧшуи, зегь рыла аҧсуа сцена иақәнаго апиеса ҳауит. Сара садгылоит уи, абри ҳзыҧхьаз апиеса ҳтеатр аҟны ақәыргылара. – Нас сара сахь даахьаҧшны убасгьы нацитҵеит: – Иудысныҳәалоит, еиӷьу ала ақәҿиарақәа Анцәа иуиҭалааит…

Хыхь ишысҳәахьоу еиҧш, Аазиз Агрба иқәиргылаз апиеса ақәҿиарагьы аиуит, аха арепертуар иалырхит, уи аҭҵыхәала саргьы скыдҟьо срыман рҿынархеит, Асовет ҳәынҭқарразы зыгәра гам ҳәа ахьӡ насхырҭцеит. Цыҭҩык сҩызцәагьы уи еигәырӷьеит, згәы знархьыз усгьы мчы рымамызт. Леуарса иакәзар уи дараапкит, хыхь аиҳабыра рахьгьы днарацәажәеит, аха ахра еиҭоугар аҳа, еиҭагашьа рмоуит. «Ага иикыз икит» ҳәа аҳәынҭқарра амчра рхы иархәан иаарҭахыз ҟарҵон. Леуарса ҽнак даасыҧхьан, убасгьы насеиҳәеит:

– Абри уписа ақәгара амца аҭҵазҭҵаз КГБ-и апартиеи рнаҩсгьы, ҳтеатр аҩнытҵҟагьы шьоукы ыҟазар ҟалап. Угәы ишҧаанаго?

– Сара игәасҭахьан, раҧхьа санышәазаҧхьозгьы, аспектакль анрыдыркылозгьы, зхы ларҟәны итәаз ҳактиорцәақәак. «Иудаҳныҳәалоит» анырҳәозгьы, аарла рҿы шеихырхуаз, рыблақәа тҵааршәха ишыҟаз.

– Дунеихаангьы ҳара аҧсуаа, ҳхы ҳзацәцараны ҳаҟам. «Абга аблақәа иаснагь абнаҟа иҧшуеит» ҳәа аҵәгьарахь ихьаҧшуа рацәаҩхеит. Аха убастҵәҟьа аамҭа царым, иҟалахып аамҭакы, уара уписа еиҭа асценахь ианыгьыжьуа…

Леуарса Шьарадын–иҧа Касланӡиа, Аҧсны жәлар рартист, Отелло ихаҿсахьа аҧтҵаразы, адунеи актиорцәа дуқәа хьӡыла ирылагылаз, Шекспир ихьӡ зху Лондонтәи акралтә театр аҭӡамц аҟны зсахьа кыду, ахаҿсахьақәа иаҧитҵаз рацәаӡоуп. Урҭ рахьынтәи иналкаан иазгәасҭоит абарҭ: Чанба «Кьараз» – Мас, «Амҳаҵьыр» – Рашьыҭ, Гоголь «Аревизор» – Абдулин, Мҭы Ақаҩба «Амҳаҵьыр» – Абырг, Корнеичук «Аескадра аҭахара» – Адмирал, Гьаргь Гәлиа «Афырхатҵа ихра» – Даур, Шварц «Аҳәынҭқар ҟьантаз» – Аҳәынҭқар ҟьантаз, Агәмаа «Адгьыл ду» – Иаков, Горки «Атҵыхәтәантәиқәа» – Коломинцев, Когоут «Анаҧар зшәу ауаҩы» – Анаҧар зшәу, Ебралиӡе «Апрофессор Мор» – Мор уҳәа убас итҵегьы…

Ицеит ашықәсқәа еишьҭалан, Леуарса игәамбзиара иахҟьаны, атеатр ахь дзымнеиуа иҟалеит, аха сара уи дгәыгәҭасмыжьит. Мышкы бжьых, мышкы иара иҟны санымнеиуаз ыҟамызт. Уи пату ақәитҵон иара. Убас инеины дзымбозгьы гәыбӷан анриҭозгьы ыҟан. Избанзар ауаа ибалар иҭахын, урҭ бзиа ибон азыҳәан. Нас аибашьра ҳаиҟәнагеит иареи сареи. Иара Аҟәа далахеит, ичымазара иахҟьаны, сара Гәдоуҭаҟа сагеит.

Ақырҭуа фашистцәа Аҟәа иалахаз аҧсуаа ишакәым ирызныҟәон. Иршәаны руааҗәлар ирҿадыргылон. Иҟан гәыҧҩык аҧсуаа урҭ ирыдгылоз, «Аиқәырхаратә комитет» иалаз, рыҧсы еиқәдырхарцаз зуааҗәлар зҭиуаз. Аха Леуарса Шьарадын-иҧа Касланӡиа, ихгьы, иҧсгьы, иламысгьы, иуааҗәларгьы имҭиит. Ателехәаҧшраҿы дымцәажәар ада ианамухгьы, ақырҭқәа ргәы иаанагон, дара ирыхәоз, аҧсуаа жәлар абҵьар шьҭашәтҵ ҳәа иҳәоит ҳәа. Абар уи иажәақәа: «Аҧсуа жәлар ианакәызаалакгьы Аҧсны рымпытҵамӡыцызт, уажәгьы ҳадгьыл аӡәгьы ирҭараны иҟаӡам» ҳәа. Абри ажәазы ақырҭқәа ирзымгәаӷьит Леуарса ишьра. Избанзар уи ишьра, дара рхы ашьра акәын иаанагоз…

Аибашьра иалган, Аҟәа санааи, снеит Леуарса иҩны. Иара дтәан иҟәардә аҿы, имахәарқәа наҟ-ааҟ иқәтҵаны,ахра ацәқәа иқәтәо ашьауардын даҩызаха. Сара еиҭаҳәашьа сымам, уи ихы-иҿы шаҟа гәырӷьара аныз, ҩнытҵҟалагьы шаҟа дгәырӷьоз…

Ашьҭахь, Светлана Қорсаиеи сареи ателеочерк изыҟаҳтцеит инеитҵыхны. Убри ашьҭахь хара дзымнеит, иҧсҭазаара далтҵит. Джуп иабацәа рыварaҿы Кәтол…

Абас ала, иуааҗәлар рҿы збаҟа аргылара иаҧсахаз, иаснагь аҳаракырахь иҧшуаз, аҳаракырагьы иаҧсахаз, саргьы аҳаракырахь сназырҧшыз, дыҟазаауеит наӡаӡа Леуарса Ду.

Рушьни Цьопуа ишәҟәы «Аҧарда ашьҭахь» аҟынтә иаагоуп иаазыркьаҿны.

Олег ДАМЕНИА

АТЕАТР АДУНЕИ

Ҳауааҗәларраҿ традициан иҟан: иаҧсаз ауаҩы ихьӡи ижәлеи еидкылан ирҳәон. Арҧыс ианизҳалак, аҧсҭазаара амҩа дананылоз ухьӡи ужәлеи еидкылан ажәлар ирҳәо уҟалааит ҳәа дырныҳәон днаскьазгоз абыргцәа.

Аха а-20-тәи ашәышықәсазы ҳбызшәаҿы ишьақәгылеит даҽа традициакгьы. Ҳажәлар рыҩнытҵҟа ицәыртҵит убас еиҧш иҟаз аҭцеицәа, рыхьӡ мацара аҳәарагьы азхоит урҭ рхаҭара аарҧшразы. Иазымхаӡои, иаҳҳәап, Дырмит, Самсон, Иуа, Баграт, Таиф, урҭ рхаҭара аилкааразы? Мамзаргьы, иаҳҳәап: Леуарса, Шәарах, Минадора, Аазиз! Иаҭахума урҭ рыжәлақәагьы рҳәара? Мап! Уимоу, иҟалап урҭ рыжәла аҳәара мыцхәызаргьы. Ҳдоуҳатә пантеон аҩнытҵҟа зырҧшӡо, иҧшьоу хьыӡқәоуп урҭ! Арҭ ахьыӡқәа ҳара ҳзы макьанагьы илашарбагоуп, иаҳараӡакгьы иахьа, ҳахдырра алашара ацәмаҷхо ианалага аамҭазы. Арҭ роуп ҳара гәыӷырҭасгьы иҳамоу, избанзар иахьа агәыӷрагьы ҳацәмаҷхо ҳалагеит!

Ҳара адунеи аныӡаара ҳацәыхьчо иахьа уажәрааӡа ҳаазгоз ҳкультура акәын! Иҟамзи аамҭақәа аҧсуаа ианрымамыз рхатәы ҳәынҭқарра? Нас изыхьчодаз усҟан? Аҧсуа культура акәын! Ауаҩытәыҩса ихы аиқәырхаразы мчыс имоу аҳәынҭқарра акәӡам – акультуроуп! Аҳәынҭқарра – иара акультура амыругақәа ируакуп! Ауаҩытәыҩса хықәкыс имоу ахеиқәырхароуп, излеиқәирхогьы культуралоуп! Уаҳа даҽа мчык иара имаӡам. Ажәлар ирыманатҵ рхатәы культура – даргьы ыҟоуп, ианырцәыӡ уи – даргьы адунеи ианыӡаауеит!

Акультура – ари рҿиароуп! Изырҿиазгьы, уи аҧызтҵазгьы иара ауаҩы иоуп! Изаҧитҵазгьы – ихы еиқәирхарц азоуп! Культурада – ауаҩҧсы ҟалашьа имаӡам. Уи аныҧшуеит ҳҭоурыхгьы. Иаагозар, а-19-тәи ашәышықәсазы аҧсуаа адунеи аныӡаара амҩа ишаныз ангәарҭа, ркультура арыӷәӷәара напы адыркыр акәхеит. Даҽа мҩакгьы ыҟаӡамызт! Усҟантәи аамҭазы даҽакалагьы хеиқәырхашьа рымаӡамызт! Акультура абраҟа имҩаҧнагоз амиссиа анагӡаразы иара ахаҭа амч рыӷәӷәатәын, аамҭа иашьашәаланы иҟатҵатәын. Уи иабзоураны аҧсуа культураҟны ихацыркхеит уаанӡа хархәара змамыз: аҩыра, ашәҟәы, иаатит ашкол, ицәыртҵит асахьаркыратә литература, аҟазара, атеатр, ишьақәгылеит амилаҭтә интеллигенциа уб. итҵ. А-20-тәи ашәышықәса алагамҭазы аҧсуаа ҩаҧхьа ишьақәдыргылеит рхатәы ҳәынҭқаррагьы. Уаантәи ауп ишаауа иахьа иҳамоу аҳәынҭқаррагьы.

Аҧсуа культура аҿиараҿы зегьы ирыцкны иҟалеит, иазгәаҳҭап даҽа зныкгьы, аҩыра, ашәҟәы, ашкол, аха асахьаркыратә литературеи, атеатри рҿы иааҧшыз абаҩхатәра иабзоураны аҧсуаа цәыртҵит адунеи аҿаҧхьа «Абри ҳауп ҳара!» ҳәа. Хаҭала аҧсуа театр традициа дук шамамызгьы, иаалырҟьаны 60-шықәса уажәы аҧхьа амилаҭтә ҳәаақәа ирҭытцны адунеитә драматургиа иаҿцааура иалагеит. Аҧсуа сценаҟны ицәыртҵит Шекспир, Шиллер уб. аӡәырҩы иаҧыртҵахьаз ашедеврқәа. Дук мыртҵыкәа аҧсуа театр агәадуракәа-актиорцәа рыхьӡ Аҧсны анҭытҵгьы инаҩит! СССР атеатр дуқәа рҿы Отелло ироль анагӡараҿы хьыӡ ду змаз актиорцәа дырхыҧхьаӡалан акәын аҟазараҭтҵааҩцәа, хаҭала, Леуарсагь ишихцәажәоз.

Урҭ ашықәсқәа сырхаануп саргьы. Насыҧ дууп сара сзыҳәа иахьагьы аҧсуа сценаҿ иахьызбаз Леуарса, Шәарах, Минадора, Аазиз уҳәа аӡәырҩы рбаҩхатәра. Сара сзыҳәа уи гәадуроуп, разҟуп! Аха иҟами изымбазгьы? Урҭ ирымбаӡеит аклассикатә ҟазара аҧсуа сценаҿы! Ирыцҳаразами уи? Аха ииасыз аамҭа шьҭахьла иаҳзыргьежьуама?

Исгәалашәоит сара: Леуарса асценаҿы ицәыртҵра мацара – хҭыс дуун, кәапеишәа иҭәны атеатр азалаҿ итәаз ахәаҧшыҩцәа рзыҳәа. Урҭ шанханы, игачамкны, жәҩанынтә ирзылбааз ҵеҳамбарк иеиҧш акәын ишихәаҧшуаз. Исгәалашәоит сара ибзиан, иаагозар, Отелло ихаҿсахьа шааирҧшуаз Леуарса асценаҿ. Уи ицәыригеит араҟа илаҧшхкыгаз, сахьаркырала иҩычаз анегр иҭеиҭыҧш. Уи ианыҧшуан ҳәаа змамыз абзиабара, аҧшӡара, агәбылра, ақьиара, аразра, агәрагара, амч, агәаӷьра. Ихы-иҿы рхиан, ихьтәы лымҳареҩқәа иахьагьы сылаҧш хыркуеит. Уи имаз аиқәара асцена арлашьцома уҳәартә иҟан, аха иара ҩнытҵҟала длашон, дыҧшӡан, дразын. Иҩнытҵҟантә иааауаз алашара ихы-иҿы иалҧхон. Иара шаҟа ирлашьцоз аҟара, убри аҟара илырлашон асцена Дездемона (Анна Аргәын-Коношок). Уи иаалырҧшуаз аҧшӡареи, абзиабареи, агәыкреи ицәырыргон азтҵаара: анацьалбеит, ирымоумашь урҭ ҵьара ҳәаак!? Мамзаргьы ишҧагоз Леуарса ибжьы? Отелло ибжьы нытҵакны маӡажәак Дездемона ианлеиҳәоз, ҳарҭ, хара, ахҧатәи аиарус аҿы итәаз ахәаҧшыҩцәа даҽакы иаламҩашьоз Леуарса ибжьы еилыкка иҳаҳауан! Аха асценаҿ ҳара иаҳбоз Леуарса иакәӡамызт, Отелло иакәын! Иара актиор асценаҿы дызлацәажәоз абызшәагьы Отелло ибызшәа акәушәа акәын ахәаҧшыҩцәагьы ишҳаҳауаз.

Даҽаӡәы иҩнытҵҟатә дунеи асценаҿы аарҧшра ус имариамзар акәхап? Знықымкәа исаҳахьан сара усҟан: Леуарса Отелло ироль даныхәмарлак ашьҭахь мчыбжьык иеитҵамкәа атеатр ахь анеира ицәуадаҩхон ҳәа. Отеллои Дездемонеи рыбзиеибабара иахылтҵыз атрагедиа иара ихатәы трагедианы иҟалозар акәхарын? Даҳгәалаҳаршәап араҟа А. Пушкин. Уи Татиана Ларина лхаҿсахьа анҭихуаз, иара ихаҭагьы бзиа дибеит! Уи лахь изцәыртҵыз ацәанырра апоет акыр даргәаҭеиуан. Дездемона бзиа димбакәа, изаарҧшрызу Леуарса Отелло ихаҿра?

Мамзаргьы, ирымоума абзиеи ацәгьеи еиҩызшо аҳәаа? Иалшарызу Отеллои Дездемонеи рыбзиеибабара аҵьныш Иаго илаҧш итҵамшәо атҵәахра? Ишҧааирҧши уи ихаҿсахьа Шәарах? Уи илшеит иҳәаркымыз абзиабара трагедиала ахыркәшара! Шәарах иааирҧшит ҳәашьа змам

абаҩхатәра. Исгәалашәоит сара: аҳауа иалоу аԥсаатә еиԥш дԥыр-ԥыруа, дгәаҭеиуа уи асцена даныҟәыз. Мамзаргьы: Дездемона данишь, Отеллогьы иҽеишьит. Уи дахьышьҭоу Иаго дихагылоуп изшьапык Отелло игәышԥы иҟәыргылаҭы, инапҟәа мҵәыжәҩаҵас иҟаҵаны аҳауахь дԥыруашәа ахьааирԥшуа асценагьы. Ус шаҟа?

Леуарса асценазы дшан, иара асценагьы иара изы ишан! Уи илшон атрагедиаҟнеиԥш акомедиаҟынгьы ахәмарра. Иаҳгәалаҳаршәап Леуарса ишааирԥшыз асценаҿы аҳәынҭҟар Ҟьантаз ихаҿра! Ус шаҟа? Уи илшон ахәаԥшцәа илаҕырӡ аагара, џьара ирҵәуара, даҽаџьара ирччара.

Асценазы дшан Минадорагьы. Аха уи иҵәахнакәзаргьы, асценаҿ иаҳарак илныԥшуаз даҽаӡәы лхаҿракәзамызт – лара лхаҭа лхаҿракәын! Асценаҟны уи илҭахзамызт аҽырԥшӡара, амаҭәа ҷыда. Аԥсҭазаараҟынгьы асценаҟынгьы Минадора аӡә лакәын! Лара лхаҭа илыман асцена иаҭахыз зегьы – ахәаԥшцәа илаԥш зыдхалоз, илаԥш хызкуаз, уи илыман илаԥшхкыгаз аҭеиҭыԥш, аԥшӡара! Имаҷын Минадора лыбжьы, аха луанытә иааауазшәакәын ахәаԥшцәа ишиаҳауаз. «Аа, нан-нан»! ҳәа лыбжьы асцена ианаақәыҩуаз, ахәаԥшцәа игәы ҭнашьааун, ицәа-ижьы қақаӡа игылон! Лара даҳкәажәын асценаҿгьы, аԥсҭазаараҿгьы! Џьара ак сыгзар ҟалап ҳәа гәҩарак лыхдырраҿгьы иҟаӡамызт. Лара асценаҿы лцәыртҵра – ахәаԥшцәа изыҳәа жәҩангәашәԥхьаран, гәырҕьаҿҳәашан! Уи сара иахьа данысгәалашәо, Анна Каренина лыԥшра лхыскаауеит. Издыруада, аԥсуа Анна Каренина лакәызҭгьы лара?

Ҳәарас иаҭахузеи, актиор иоуп атеатр ахаҿра аазырԥшуа. Аха мчыс иамоу, ԥсыс иахоу уи арежиссиор иоуп! Ҵоуп, арежиссиор ахәаԥшцәа дибарҭаӡам. Араҟа ахәаԥшцәа иибо арежиссор иакәӡам – ирҿиамҭоуп! Иҟалап арежиссиори аспектакль ахаҭа зҩыз адраматурги рџьабаа акакәзар? Аха ҳара ҳтеатр аҿы Шәарахи Аазизи арежиссиорра мацараҿы иаанымҿасӡеит. Урҭ лассы-лассы асценаҿгьы ицәыртҵуан. Уимоу, аԥсуа филологиаҿы аҵара зҵоз астудентцәагьы алекциақәа ирзаԥхьон «Атеатри абызшәа акультуреи» ирызкны. Ари, ҳәарас иаҭахузеи, иџьабаан, аха рырҿиаратә баҩхатәра амҽхак иаҳагьы иарҭбаауан!

Сажәа хыркәшо, иацысҵар сҭахуп: хыхь иарбоу ацәаҳәақәа – гәалашәарақәоуп! Иара агәалашәарагьы ԥсҭазаароуп! Платон иажәақәа рыла иаҳҳәозар, ииасхьоу аамҭагьы аԥсы ҭоуп, уи ҳгәалашәонаҵы! Уи азы акәхап Дырмит ироман «Камаҷыҷ» аҿы Алиасгьы ахәылбыҽхаз дыццакы-ццакуа агәылара дызцоз џьара ажәытә ажәабжьык шԥасмаҳари ҳәа. Анкьа, иара Дырмит ихаангьы, ажәытәра ҳаҭыр ақәын, иԥшьан. Усҟан ажәытәреи аҿатәреи еимадан. Традициала ишьақәгылаз ҳмилаҭтә културa акод иаанагоз аинформациа абиԥарак аҟынтәи даҽа абиԥарак ахь ииасуан. Убри ала акәын ҳмилаҭтә дунеи шеиҿкааз. Аха иахьа? Иахьа даҽа аамҭоуп! Араҟа абиԥарақәа аамҭала реимадара быжькаҵәоуп! Аби аԥеи зеилибамкаауа аҟынӡа инеиxьеит! Урҭ рыхдыррақәа шьҭа еиԥшӡам, аилибакаара рцәуадаҩхеит! Аб ажәытәтәи акод ала дхәыцуеит, аԥа – аинтернет изаанаго аинформациала. Аб изыҳәа х-аамҭак ыҟоуп: ииасхьоу, ҳазҭагылоуи, иҟалашеи. Ииасхьоу ма иҟалаша аамҭа аԥа изыҳәа иҟаӡам, урҭ иара издырӡом. Уи изыҳәа иҟоу аамҭазаҵәык ауп – ҳазҭагылоу! Абри аҩыза аҭагылазаашьа еиҳа-еиҳа ианыԥшуа иалагахьеит иахьа ҳмилаҭтә дунеи.

Ҵоуп, уажәы аабыкьа ҳтеатр иаанарԥшуаз ахаҿра згәалашәо макьанагьы иҟоуп, аха урҭ рхыԥхьаӡара иахьа иагымхозар иацлаӡом! Нас иахьа иаҳгәалашәо, уаҵәы иаҳхашҭуама? Ҳазусҭқәаxода усҟан ҳара? Ари азҵаара аҭак аҟаҵара усгьы имариаӡам, аха уи даҽа цәажәароуп!

Валери КАСЛАНЗИА

АНЦӘА ИГӘАРԤХАНЫ ИИШАЗ

«Ашәа заҵәык» зыхьӡу споемаҿы епиграфк аҳасабала исымоуп абас еиԥш иҟоу ацәаҳәақәа: «Са сиаанӡагьы исеихсхьан. Аибашьра цон, Аха сиит Аҕа ицасҳәазгьы», ҳәа. Ас исзырҩыз, саб Аџьынџьтәылатәи аибашьра Дуӡӡахь даныргоз, сара смиӡацызт, иара уа хабарда дыбжьаӡит. Исызҳауан ақыҭаҿы, сандуи, сани, саб иашьа еиҵбы Нури рыҩнаҭаҿы. 1952 шықәсазы саб иашьа еиҳабы Леуарса Шьарадын-иԥа Касланӡиа аҭаацәара далалоит. Рыԥсҭазаара еиларҵоит Ҭамара Бинагә-иԥҳа Кәыҵниеи иареи. Абри ашықәс азы, сааӡараҿы шьҭа аԥҳәыс напы сыгымхартәеиԥш аҭагылазаашьа аниоу, Аҟәаҟа сааигеит, сагьҭеиҵеит А. С. Пушкин ихьӡ зху аҩбатәи аурыс школ. Дук мырҵыкәа сангьы Аҟәа инхаз лан лахь дааеит саагәа дҟаларц, лассы-лассы лылаԥш сабаларц азы. Абри аамҭазы лара илхыҵуан ҩажәи быжьба шықәса. Усҟан ҳанхон, иахьа Абазақәа рымҩа зыхьӡу аҿы, астадион азааигәара. Санааигаз ашықәсаны аӡынра ҿыхьҭан, асы уеимаа ахәы инахыҵәо ишьҭан, убри азы саб иашьа саԥхьа дгыланы асы ԥуа, иахьа ибылны игылоу Аиҳабыра рыҩны аҿаԥхьа хаҳәла ичаԥаз ашҭа ҳақәсны ашколахь сигон. Шықәсык ашьҭахь, аԥсуа школ анаадырты, уахь сиаигоит. Асахьаҭыхрагьы бзиа избон азы, уи гәаҭаны, асахьаҭыхратә школ анаадырты, уахьгьы сҭеиҵоит. Асахьаҭыхра ҳзыртҵоз артцаҩцәа сҟыбаҩ шыргәаԥхоз, саб иашьа знықымкәа иарҳәахьан, хылаԥшрак аҳасабала данысзааилоз. Ашкол саналгалак Қарҭ асахьаҭыхратә институт сҭарҵарц иӡбны ирыман сзааӡоз, аха ашкол саналгоз ашықәсаны саб иашьа иасҳәеит Қарҭҟа ацара шысҭахым, абра, Аҟәатәи арҵаҩратә институт сҭалар шеиҕьысшьо. Исеиҳәарызеишь ҳәагьы сгәы хыҭхыҭуа сизыԥшын, аха зынӡаск сшымгәыҕӡоз ала, гәалас иҟамҵа: «Уара ус иуҭаххазар, сара мап сҳәом, ибзиоуп, Қыжә, ибзиоуп», – иҳәеит, даалахсазшәагьы збеит. Абра иазгәасҭар сҭахуп, дыҟанаҵы Қыжә ҳәа шакәыз аҩны аҩнытҟа ишсеиҳәоз, саргьы ианакәызаалакгьы, схәыҷаахыс Уаса ҳәа иасҳәон, «папа» исзаҩызаны исыман. Акыраамҭа анца, иара даныҟамла, абас шеишықәса сыззыҟаиҵоз азанааҭ мап ацәкны Қарҭҟа сымцара хьаамгакәа дахьақәшаҳаҭхаз мзыс иамаз сазхәыцуа салагеит. Иара даныҟаз, ас еиԥш азҵаара сызцәыртцызҭгьы, хымԥада иара сиазҵаауан.Уи ииҳәаз ҳәан ,хьаҵшьагьы амамызт. Уажәы ус сгәы иаанагоит, убра, Қарҭ, сыҷкәынра сыхнаԥааны, џьара бзиабарак сызцәыртҵны саанхар ҟалоит ҳәа дымхәыцуа дҟаларымызт, уи даара ииҭахымыз акы акәны иҟан, хымԥада.

Ашкол санҭаз, аҵара еицызҵоз, аныҳәақәа раан, џьарак, ҩнаҭак аҿы аамҭа ҳхаагон, иҟалон ҳгәалаҟара анамхарацәахоз. Усҟан исгәалашәон аҩны сандәылҵуаз, сахьцоз дазҵааны исеиҳәоз ажәақәа: «Уца, аха уҟәышны уҟаз. Ухы умырԥхашьан, ужәла умырԥхашьан, саргьы сумырԥхашьан», – ҳәа. Есымша аиашареи аразреи сылаиааӡон. Амц ауаҩы иуаҩра лазырҟәуа акы акәны дахәаԥшуан. «Ахәыҷы иибо, иаҳауа иҵоит» рҳәоит, иашахаҭала ус иагьыҟоуп.

Саныҩеидас, ар рмаҵура схызгон Ленинград (Санкт-Петербург) азааигәара. Шықәсык аацахьанеиԥш, саб иашьа иԥшәмаԥҳәыс Ҭамареи, сан Венереи, ираазоз иашьеиҵбы иԥҳа Кама хәыҷи иманы сбара инеит. Усҟан арра иамаз алеишәа сашьцылахьан, аха уаанӡа даара исцәыуадаҩын, сгәамҵрақәа зегьы анҵаны асалам шәҟәқәа хрыжь-хрыжь ирзызыҩуан. Убас, ҽнак ироуз ашәҟәы убриаҟара даргәамҵит, иҟалап схы иакәымк азызур ҳәа дшәазаргьы, данаԥхьа, ауха дызмыцәазт, асааҭ хԥа рзы дгыланы ԥшь-бҕьыцк ирынӡалоз аҭак сзиҩит узырхәыцуаз, узырҟәышуаз, агәамч узҭашаз ажәала. «Уажәы асааҭ хәба ҟалеит, ацәылашара иаҿуп, шьҭа ацәагьы сзаайраны иҟам. Абзиараз! Урҕәҕәаны угәыдыскылоит. Уҟәышыз, Қыжә, уҟәышыз». Абас далгоит исалам шәҟәы. Уи еиқәырханы иахьагьы исымоуп. Зны-зынла иаацәырганы саԥхьалоит, нас схы сазгәынқьуеит абас угәы змырҭынчуаз асалам шәҟәы аҩныҟа иахьырзаасышьҭыз азы.

Саб иашьа сара иԥа сакәзаргьы, еиҳа сиҭаххараны дзыҟаломызт. Уи игәы-иԥсы зиҭоз изы дҳәаадан. Абри акәӡами иаҳәо анаҩстәи сеиҭаҳәа.

Арра салганы аҩны санааи, саб иашьа иԥшәмаԥҳәыс Ҭамара лоуп сзыниаз. Ҳәарада, уи ас имҳәа-имырза саара даара деигәырҕьеит лара. Абри аамҭазы саб иашьа игәы бааԥсны ахәышәтәырҭаҿы дышьҭазаарын, ихәы ҟалҵан, дцараны дшыҟаз ауп саргьы сшааиз. Сыԥсы анааиҭаск ашьҭахь, Ҭамареи сареи ахәшәтәырҭаҿы ҳнеит. Дахьышьҭаз апалата ашә аалыртаанӡа, «абрахь уҽавакны уаангыли макьана» лҳәан, ашә аганаҿ сааныжьны лара дныҩналеит. Дшыныҩналаҵәҟьаз ҿаалҭит: «Узыргәырҕьаша акы уасҳәоит…». Иара иаразнак дшылахҿыххаз мҩашьо: «Валерик даама?!» – иҳәан, ашырҳәа ибҕа даахықәтәалт, саргьы сныҩналеит. Саара хәшәны изыҟаланы игәы бзиахазшәа, адырҩаҽены ахәшәтәырҭа ааныжьны аҩныҟа даант.

Саб иашьа Леуарса (ус акәын игәакьацәа ишиарҳәоз) дааразa згәы ҭбааз уаҩын. Ауаа иааныркыло рмаҵуратә ҭыԥ дахәаԥшны еилихуамызт. Ақыҭа нхаҩы аԥсуара ныҟәызгоз акырӡа дҳаракны дихәаԥшуан, ачынуаҩы амҵақьақьара зҟазшьаз, мамзаргьы аԥагьара зныԥшуаз иааста. Иара убас игәы-иԥсы иаднакыломызт агьангьашра, акаҷбеира злоу ауаа, пату изақәын агәымшәара, афырхаҵара. Ақырҭуа-аԥсуа еибашьра ианалагаз адырҩаҽены телехәаԥшрала иқәгылара иуанаҳәоит уи ижәлари иԥсадгьыли рзы шаҟа дпатриот дууз. Ижәлар рахь имаз абзиабара акәӡамыз иуанаҳәоз, гәыԥҩык арԥарцәеи аҭыԥҳацәеи Қарҭтәи атеатртә институт иалганы иааз шаҟа гәыблыла дрыхцәажәоз, дреигәырҕьоз? Арепетициақәа рышьҭахь аҩны данааилак игәы инамырҳәар ауамызт: «Абарҭ иаҳзааз аҿар ҳамаӡамкәаны уажәраанӡагьы ҳтеатр аԥсы злаҭааз уҳәаруазеи!» – ҳәа, иԥсы ишьарц дааҳадтәалон, игәырҕьара нымҵәо.

В. КАСЛАНЗИА ИАБ ИАШЬА ИВАРАҾ, ИУА-ИҬАХЫ РЫГӘҬАНЫ

Зны аоператә шәаҳәаҩы Лиудмила Логуа лаб Михаил (Андреи) ачара иман дахьынхоз аҩнеихагыла ашҭаҿы, асахьаҭыхратә ҵараиурҭа азааигәара. Леуарса даара изааигәаз ҭаацәаран дара, ачараҿы ҭамадас далырхуеит аԥшәмацәа. Пыҭраамҭак цахьаны, Леуарса Михаил дааиԥхьан ус иеиҳәеит: «Миша, ухаҵкы, аагәа Қарҭынтәи аҵара ҵаны иаҳзааз аҷкәынцәа реиҳараҩык, абна аҵараиурҭа ахьыҟоу, аҩбатәи аихагылаҿы зеиԥшнхарҭак аҳасабала иҩноуп, ҳара абра ҳгәырҕьо ҳтәоуп крыфо-крыжәуа, дара ргәы ҵшьаауа иҟазаргьы ҟалоит, рхәы шәышьҭыр иԥсаԥан», – иҳәеит. Михаилгьы иаҵахоз хаҵамызт, Леуарса иажәа дадгыланы, ишахәҭаз ала дныҟәеит. Дара аҿаргьы саб иашьа пату ду иқәырҵон. Хәҭакахьала абри исҳәазгьы шьақәнарҕәҕәоушәа избоит, Аԥсны жәлар рартист, адраматург, апоет Рушьни Џьопуа «Ауаҩы ҳаракы» ҳәа саб иашьа изикыз инеиҵыху иочерк.

Ҳзыҩназ аҩуадак маншәаларак рымамызт. Руак хәыҟаҵарҭан, крыфарҭан, шьҭаларҭан, амрагьы аҿаԥхо иҟамызт. Ус, аобком актәи амаӡаныҟәгаҩ Михаил Ҭемыр-иԥа Бҕажәба саб иашьа диԥхьеит. Дара ианқәыԥшыз аахыс еибадыруан, еизааигәан. М. Бҕажәба иҿы дахьнеиз хҿык змоу ауада ширҭаз иеиҳәеит, иагьидиныҳәалеит. Леуарса аҭакс иҭабуп ҳәа ҳәаны, Самсон Кәабахьиагьы ишәҭама ҳәа диазҵааит.

– Уажәы иҳазимҭеит, аха даҽа шықәсык анаҩс хымԥада иаҳҭоит, – иҳәеит.

– Ҳаи, Мишахеит, Самсон имҭакәа сара ишԥасышәҭеи, уи ауаҩ ихшарарацәа ахьириоу имам… Исышәҭаз ауадақәа иара ишәҭароуп, уаҳа ианамух, сара иҵегьы сааԥшып, – иҳәеит. Ус иагьыҟарҵеит. Абра иаазгар сҭахуп аҵарауаҩ нага, апоет, акритик Кәасҭа Ҵнариа зны иҳәамҭаны иаанхаз жәақәак: «Леуарсан Шьарадын-иԥа Касланӡиа Анцәа игәарԥханы иишаз уаҩын», – ҳәа. Арҭ ажәақәа иузрымакуам, избанзар, ихала асцена даақәларгьы асцена ҭырҭәааны иааҟалон, ма угәы иҭымҵәоз ибжьы еиҭаҳәашьак амазма!.. Абарҭқәа уанрызхәыцуа, аиашазы, дыҟанаҵ ижәҩантәыз доуҳак илԥхон ааугәахәуеит, иԥшрагьы исахьагьы уи акәын иуарҳәоз.

Светлана ҚӘАРСАИАПҲА

АКТИОР ДУ ИЗЫ ХАТӘ ГӘАЛАШӘАРАҚӘАК

Леуарса Касланӡиа изы иҿыцу ак аҳәара уадаҩуп. Аԥсуа театр акорифеи, хьтәы нбанла зыхьӡ наӡаӡа атеатр аҭоурых ианызҵаз, амилаҭтә актиор ду Леуарса Касланӡиа, ииашаны, 20-тәи ашәышықәсазы аԥсуа сцена аҳас даман. Ус дагьаанхоит иахьа уажәраанӡагьы.

Акырынтә ирыхцәажәахьеит, хәыц-хәыц еилдыргахьеит, еиҭарҳәахьеит, иззымдыруагьы дмаҷуп Леуа Касланӡиа хыԥхьаӡара рацәала асценаҿы иаԥиҵахьаз, еицырдыруа ахаҿсахьақәа. Отелло, Аҳәынҭқар Ӄьантаз, Шабаҭ... Урҭ реиԥш ирацәаӡаны егьырҭгьы, ихадақәоу, абиԥарала ахәаԥшцәа бзиа еицырбаз ифырхаҵаратәу, итрагедиатәу, икомедиатәу, ифилософиатәу, идраматәу – узырыччо, узырхәыцуа, ауаҩы игәы шьҭызхуа, изырҿыхо арольқәа.

Аха еицырдыруа исценатә усумҭақәа ирҷыдангьы, иӄоуп ари актиор ду уанизхәыцуа, ихаҿсахьа ухаҿы ианаауго, убла иаахгыло сахьақәак, гәалашәарақәак, хшыҩзцарақәак. Зегь раԥхьаӡагьы, урҭ хымԥада изыдҳәалоу зымҽхак акыр иҭбааз аӄаза ирҿиаратә дунеии иуаҩытәыҩсатә ӄазшьа аҷыдарақәеи роуп.

Иааџьоушьаратәы, аԥсуа театр акорифеицәа санрызхәыцуа, раԥхьаӡа схаҿы иааиуа – урҭ атеатр адунеи иагәылазхалаз, агәбылра дзыркыз, асцена рыԥсҭазаара иахәҭакны иӄазҵаз рыртҵаҩцәа ишырзыӄаз, ишрыхцәажәоз ауп. Ахаан исымбацыз, хаҭала сызхьымӡаз, раԥхьаӡатәи аԥсуа театртә студиа аиҿкаара ашьаҭаҿы игылаз – Кондрат Зиӡариеи Уасил Домогарови. Изакәытә гәцаракра ҷыдаз, изакәытә зҿлымҳараз урҭ рҵаҩцәа рышӄа иаадрыԥшуаз, шәышықәсабжа анҵы ашьҭахьгьы зықәра иҭысхьаз ахышлақәа, Аԥсны жәлар рартистцәа урҭ рызбахә анеиҭарҳәоз шәымҭакала рылаԥш аҽаԥсахуазар, рхы-рҿқәа гәхьааратә цәаныррак нарылубаауа иҿыхаӡа иӄалозар?

– Кондрат Зиӡариеи Васили Домогарови ртәы аҳәара даара иус уадаҩуп, – игәалаиршәон Леуарса Шьарадын-иԥа ҳаиҿцәажәаракәа руак аан.

(Ҳәарада, сара изныкымкәа Л.Шь.Касланӡиа сиҿцәажәахьан. Зны ажурнал «Аԥсны аӄазара» адаӄьақәа рҿы, даҽазны – Аԥсуа радио аҿы, исгәалашәоит Аԥсны Аџьынџьтәылатә еибашьра ашьҭахьтҵәӄьа – Аԥсуа телехәаԥшра азы имҩаԥаҳгаз ҳаиҿцәажәара. Убарҭқәа зегь раан актиор ду иртҵаҩцәа ргәаларшәара ала акәын ицәажәара шхациркуаз).

– Сара астудиахь машәыршәа саанагеит, – игәалашәара дагәылаԥшны дԥышәырччо дналагон актиор, – Усӄан Џьгьарда ашкол сҭан. Зиӡариеи, Домогарови, Маани Џьгьарда инеит. Сара аҽены срықәымшәеит. Сызбахәгьы рарҳәазаап, аха срымбеит.

Ари ахҭыс, атеатртә студиахь инеира шыӄалаз, Леуарса Шьарадын-иԥа изныкымкәа исзеиҭеиҳәахьан. Уск аҵыхәала Аӄәа дахьааиз, астудиаҿы ҭыԥк шҭацәыз атәы иаҳаит, уа даннеи Васили Иван-иԥа Домогаров етиудк анагӡара идиҵеит. Иџьоушьаша, уи иарбан етиудызгьы бзиаԥны игәалашәон. Ибжьы иахьагьы сгәы иқәыҩуеит: «Ашәӄәқәа шеилуыртҭоз амаҭ алан иубеит, убри ануба, ишԥаудукылеи: агәхьаа умкыма, ма уацәшәама? Убри ануба, иӄауҵаз ҳарба, – рҳәеит, – амаҭ усӄан акәым, уажәгьы исцәымӷуп сара. Амаҭ сбазшәа саныӄала аамҭазы, сшәаны снеиҭаԥеит. Дыччеит иара, Домогаров».

Леуарса Касланӡиа данрыдыркылаз, аҵаратә процесс еилашуан. Астудиаҿы Гоголь и-«Ревизор» арепетициақәа ирылагахьан, ароль хадақәагьы шаны иалгахьан. Аха Домогаров ҿыц иааиз арԥыс Абдулин ироль ииҭеит.

«Домогаров иеиԥш зус пату ақәызҵоз, зус здыруаз, ицқьаз ауаҩы дмаҷын. Минуҭк уара уагхаргьы иуамызт, иаргьы дагхомызт. Даара дыртҵаҩ бзиан», – иҳәон Леуарса Шьарадын-иԥа.

Иарбан цәажәаразаалак, уи иҿара аамҭа иадҳәалазар, Л. Касланӡиа хымԥада Кондраҭ Зиӡариа иӡбахә ашӄа ииаигон.

– Зиӡариа имилаҭ рзыҳәан дзакәытҵәӄьаз аҳәара уадаҩуп. Убри иеиԥш ауаҩы, ааӡаҩ, ламыс злаз, хара ихәыцуаз, хара иԥшуаз даара дмаҷын. Аԥсуа жәлар убри изы «Уԥсаҭа бзиахааит!» ҳәа ҳҳәалар ҳуалуп. Уи имԥыҵытҵыз роуп иахьа уажәраанӡагьы ҳкультура зкыз. Атеатртә студиа ахьеиҿкаахаз иара ибзоуроуп, амузыкатә училишьчегьы убас. Артҵаҩцәа бзиақәагьы еизигон. Домогарови Маани иманы ақыҭақәа днарылаланы аҿар еизигеит».

Леуарса данқәыԥшыз аахыс ихамыршҭыкәа игәы иҭаҵәахны, иԥсҭазаара зегьы иагәылганы иааигон аҵара данҭаз иртҵаҩы Кондрат Зиӡариа иҵаҩцәа рхы азыршьҭны иреиҳәаз иажәақәа: «Аӡәы уицәыԥхашьаны иӄауҵаз, уи аӡәы иоуп изыџьшьоу. Сара суаҩуп, абри еиԥш ӄасымҵар ԥхашьароуп ҳәа, ухы уацәыԥхашьаны иӄауҵаз ауп уара иуџьшьоу».

Сымҩашьакәа исҳәар сылшоит, Леуарса Шьарадын-иԥа ирҿиараҿгьы, ибзазараҿгьы, иара убас иуаажәларратә ԥсҭазаараҿгьы иртҵаҩы иажәақәа мҩақәҵагас иман, ихаҭа ишиҳәоз ала, иахьынӡалшоз дрықәныӄәон.

Саргьы с-Кәтолтәыми азы, ҳәарада, схәыҷаахыс Леуарса Шьарадын-иԥа ихьӡ саҳахьан, издыруан. Аӡәы иҳәоны акәымкәа, схаҭа избахьан, исныруан уи иқыҭауаа шизыӄаз, заӄа ргәы ила идууз, бзиа дшырбоз, ҳаҭыр ду шиқәыртҵоз. Изакәытә ныҳәаз иқыҭауаа рзы уи ибара, изыӡырҩра, идкылара, ҳаҭыр иқәтҵара. Бзиарак-цәгьарак аҿы дахьнеиуазаалак, хҭыс хаданы уа иӄалоз иара инеира акәын. Сара хаҭала дшысимбацызгьы, заӄантә исаҳахьааз сҭаацәа: «Леуа дугьы уи ачараҿы дыӄан, ииҳәаз-ииуыз, ишымҩаԥигаз» ҳәа гәадурала ианеибырҳәоз. Саныҩеидас еилыскаауа салагеит Леуарса Касланӡиа ус изыӄаз Кәтолаа рымацара шракәмыз, Аԥсны жәлар зегьы рзы дыхьӡырҳәаганы, дгәадураны дшыӄаз. Сгәы иаанагоит, уи зыбзоураз иактиортә баҩхатәра мацарагьы акәмызт – Леуарса Касланӡиа ҭеиҭԥшлеи-гәаҭалеи, хымҩаԥгашьалеи, дунеихәаԥшышьалеи иоуразоуроу дуаажәларратә уаҩын, ишьаҭагьы ӷәӷәала дызлыиааз ижәлари идгьыли ирыларсын.

Схәыҷаахыс зыӡбахә бзиаԥны издыруаз актиор асценаҿы раԥхьаӡа дахьызбаз Шабаҭ ихаҿсахьа аҿоуп. Изыхӄьазаалак ус иӄалеит. 16 шықәса схыҵуан. Убасӄан ауп аҵанӡа ианыснырыз санеиҵаз цқьа исзеилымкаауаз: избан абри ауаҩ ибара, уи изыӡырҩра абриаӄара зегьы рзы ихҭыс дуны изыӄоу?! Шабаҭ ихаҿсахьа (ароман изныкымкәа сшаԥхьахьазгьы) убриаӄара сыхнахит, сшеибгаз сахәланагалартә, атеатри асценеи сыԥсҭазаара иахәҭакны иӄалартә еиԥш. Иахьагьы исаҳауашәа сыӄоуп аҽакы иаламҩашьоз, адгьыл архыџхыџыртә еиԥш мчы ҷыдак згәылыҩуаз, зынгьы гәкаҳарак, ҽазны иҵаулоу хьаак зныԥшуаз, ушынеибакәу уеимыздоз Шабаҭ ибжьы, уи ицәажәашьа, ихымҩаԥгашьа, ихәыцшьа, узтәызтәуаз иаамысҭашәара. Леуарса Касланӡиа ҭеиҭԥшлагьы доуҳатә мчылагьы убриаӄара данаалон Шабаҭ иуаҩра, иӄәыӷара, идура, имҽхак, Баграт Шьынқәба ари ахаҿсахьа анаԥиҵоз актиор иҿаԥхьа дгылатҵәӄьазшәатҵәӄьа!

Атеатртә ӄазараҿы иӄалалоит ус еиԥш насыԥ змоу аиқәшәаракәа. Сиашамзаргьы, Нелли Ешԥҳа ари лспектакль Аԥсны еиԥш, хара анҭыҵгьы анаҩс иаиуз ақәҿиара агьырак Леуарса Касланӡиа и-Шабаҭ ибзоуроуп ҳәа схәыцуеит.

Иахьа аԥсуа театр акорифеицәа усӄантәи аамҭақәа рзы ирылдыршаз уаназхәыцуа, ҳәарада, зегь раԥхьаӡагьы ухызхуа ируакуп рзанааҭ ишазыӄаз. Еиҳарак уи ааԥшуеит аԥышәаратә аамҭақәа раан. Арҿиаратә интеллигенциа еснагь иреиҷаҳауаз Нестор Лакоба даныршь ашьҭахь, Аԥсны амч еиқәаҵәақәа аԥшәыманы ианыӄала нахыс, 1941–1945 шш. рзы Аџьынџьтәылатә еибашьра ду аан, уи ашьҭахьгьы жәашықәса инарзынаԥшуа - аԥсуа труппа шамахамзар Аӄәа иқәгылартә еиԥш алшара рырҭомызт, уи аартны ишырымҳәозгьы. Ауардынқәа ирықәтәаны аԥсуа қыҭақәа ирылан. Егьа рҭагылазаашьа хьанҭазаргьы, урҭ акорифеицәа шәымҭакгьы иаанымгылеит, рыхәаԥшцәа нырмыжьит. Анкьа зны ақьачақьцәа ашҭа агәҭаҿы ауарҳал каршәны ишыхәмаруаз еиԥш, артистцәа дуқәа рыжәлар рҿаԥхьа иқәгылон, рыхәаԥшцәеи дареи реимадара еиԥдырӄьомызт. Арепрессиақәеи аибашьра иацыз аԥсҭбаракәеи, агәаӄҵәаӄракәеи еиҵарӷәӷәаны ирымаз ажәлар, маҷк иадамзаргьы, ргәы дырӄәандон, лашарак аҵәаара иазхьадырԥшуан. Шамахамзар, урҭ аспектаклькәа зегьы рҿы ароль хадақәа назыгӡоз дыруаӡәкын Леуарса Касланӡиа.

Жәашықәсала атеатр арепертуар аӷьырак зыбӷа иқәыз актиор ду иԥсҭазаара аҵыхәтәанынӡа гәыла-цсыла Аԥсуа театр иадҳәалан, абиԥарала атеатр арҿиаратә ҭаацәара иалалоз актиорцәа ҿарацәа дреигәырӷьаны дырԥылон, дарӷьажәҩаны дрывагылон.

Аԥсны жәлар рартистка Виолетта Маан-ԥҳа «Аҳәынҭқар Ӄьантаз» аҿы Л. Касланӡиеи лареи реицыхәмарра лгәаларшәо, илҳәоит: «Иџьашьахәын иара ипартниор дшизыӄаз, сара ианакәзаалак сазхәыцыртә иӄаиҵаӡомызт аӄазараҿы иареи сареи иҳабжьаз – абасӄак иара ддууп, сара дсыцхәмаруеит ҳәа сгәы иаанагартә иӄамызт ахаангьы. Уи дышдуӡӡаз сара издыруан, аха асценаҿы аусураан дуаӄараны ихы мҩаԥигон. Даара дуеиҷаҳауан, ула дхыԥшылон».

Дмаҷуп Леуарса Касланӡиа иеиԥш, атеатртә ӄазараҿы аҿыц еилаҳаны, гәацԥыҳәарала издызкылоз, арҿиараҿы ган рацәала ахырхарҭақәа зегьы ирызҿлымҳаз, гәыла иқәыԥшыз ауаҩы. Ирҳәоит актиорцәа, урҭ баҩхатәрала егьа иҳаракызаргьы, ахыбаара ӄазшьас ирымоуп ҳәа. Уи ахьиашоугьы ыӄоуп, ибжьаратәым ари азанааҭ ахатәы ҷыдарақәа амоуп. Аха Леуарса Касланӡиа иӄазшьа аҷыдарақәа иреиуаз зынӡа ихазын – уи ипартниорцәа рбаҩхатәра еснагь деигәырӷьаны идикылон, атеатр аҿы џьара иҿыцу аӡәы акы алаигалозар деигәырӷьон, уи ауаҩы ихы агәра иирго. Дарбанзаалак арҿиара знапы алаку ҷыдала ҳаҭыр иқәиҵон, дизааигәан. Ахаан исхашҭуам Леуарса Касланӡиа ихаҭа данымыхәмаруаз, атеатр ахәаԥшцәа рзал аҿы дтәаны, аспектакль дшахәаԥшуаз. Уи еснагь хазы игаз спектаклкын – асценаҿы имҩаԥысуаз ахҭысқәа рцашьа анигәаԥхоз, иоуразароу ԥхьаӄа иҽышьҭны иӡырҩышьа, хәыҷҵас иаартны иԥшышьа. Ихы-иԥсы зегьы асцена иазышьҭны, иемоциақәа зегьы ихы-иҿы ианубаало. Данцәажәоз иблақәа ирхыубаалон игәаԥхоз-игәамԥхоз, ахаан акгьы изыҵәахӡомызт, ицәаныррақәа зегьы еснагь иаартын, ихы-иҿы лаша ианыԥшуан азҿлымҳара бзиеи, агәбылреи, агәыҭбаареи. Урҭ ацәанырра лашақәа ракәын ган рацәала еибаркыз, баҩхатәрала иҭырҭәааз, хҭысла ибеиаз, акыргьы имариамыз актиор иԥсҭазаара ду ҳәаақәызҵоз.

Аԥсуа ҳәынҭқарратә театр Ленинград агастрольқәа рышьҭахь Ауаԥс театр аӄны ицоз аспектакль «Отелло» иахәаԥшит. Аԥсныҭәи асасцәа Отелло ироль назыгӡоз актиор ду Владимир Ҭхаԥсаев идырныҳәалеит иқәҿиара. «Сара сабашәҭаху, шәара Аԥсны дшәымоуп аԥсуа Отелло», – иҳәеит иара, иҩыза бзиа игәы иладуны.

ЖӘЛАР РАРТИСТ ЛЕУАРСА КАСЛАНӠИА ДИИЖЬҬЕИ 110 ШЫҚӘСА ҴУЕИТ

Ҭемраз ЧАМАГӘУА

ЗҨЫЗАРА ДУ КЫР ИАԤСАЗ

Леуарса Касланӡиеи Гриша Ашьхарааи рзанааҭ шеиԥшымызгьы, рҩыџьегьы рхаҭара-рыуаҩра еизааигәанатәит. Абзиеи ацәгьеи иалаз џыршәахьан. Гриша Ашьхараа – уи даара атеатр дацхраауан, Нелли Ешба Москва агастрольқәа рахь аԥсуа театр лыманы данцоз, атеатр ацхыраара аиҭеит, иагьынаскьеигеит ишрыхәҭаз, дара Москва ианнеи, уаҟагьы дырԥылеит. Иара убас аҿар акырзлыҵуан иибаз, ацхыраара ду риҭон.

Убарҭқәа, убарҭқәа ракәзар ҟалап Леуарсеи Гришеи еизааигәазтәыз. Урҭ аамҭа иалнахыз уаан, реиҩызара, раҳаҭырқәҵара, рхымҩаԥгашьа, раԥсуа леишәа, дунеик иаҟаран.

Аԥсны жәлар рартист Леуарса Касланӡиа итеатртә ҟазара ҳаналацәажәо зегь раԥхьаӡагьы иугәаламшәар ауам хьтәы нбанла иазгәаарҭахьоу ахаҿсахьақәа: У. Шекспир – «Отелло», Шварц – «Аҳәынҭқар ҟьантаз», Б. Шьынқәба «Ахра ашәа» – аҭауад «Шабаҭ» – урҭ ахаҿсахьақәа рыҩаӡара иалацәажәахьеит, иџегьы иалацәажәараны иҟоуп аҟазара аҭҵааҩцәа. Сара сазааҭгыларц сҭахуп, ибаҩхатәра иацназгоз иуаҩреи, иаԥсуареи. Насыԥ сыман ҳәа исыԥхьаӡоит, раԥхьатәи сшьаҿақәа асценаҿы ианеихызгоз, урҭ ирықәныҳәаз Леуарса Ду ахьиакәхаз, Аԥсуа театр акорифеицәа дуқәа: Леуа, Аазиз, Минадора, Анна Аргәын-Коношок уҳәа убас егьырҭгьы налаҵаны, Н. Ҭарԥҳа лҩымҭала «Амра аԥҳа» – Еҭери Коҕониаԥҳа иқәлыргылаз аспектакль аҿы. «Баба, акы уацәымшәан, ҳазегь абас акәын раԥхьатәи ҳшьаҿа шеихаҳгоз» ҳәа сгәы шьҭихуан Амра ахаҿсахьа назыгӡоз Леуа ду. Уи иҟазара аҳаракыра иаваҟәылон иуаҩрагьы, иаԥсуарагьы. Аазизи Леуеи реиҩызара ианубаалон, иахьа зда ԥсыхәа амам, аҳауа еиԥш иаҳзымхо аԥсуа доуҳаи алеишәеи. Урҭ рлаф, рсамарҟәыл аразра алжжуан, «Нас, си коч, агәы умазар, ирзеиҭаҳәеишь абарҭ аҿар, зны Очамчыра аԥҳәызба сылԥылоит ҳәа амаланыҟәа уақәтәан ушцаз? Си коч, уи уажәыгьы ирхамшҭӡаци?». Абас гьамала, ҳаҭырқәҵарыла еицәажәон.

Мамзаргьы Леуа ииубилеи атеатр аҟны ианазгәаарҭоз, «Ара сааигәа уҟаз, уара уоуп сзықәгәыҕуа» аниҳәалак, «Сара усықәгәыҕны акы уҽеалаумыжьааит», – иҳәон Аазиз, иҩыза дихлафаауа.

Урҭ дара рхатә дунеи дук рыман.

Шьыжьла «Аҭынчра апроспект» ала ианыиасуаз избоз зегьы азгәдуны: «Иахьа Аазизи Леуеи аԥсшәа ҳаҳәаны ииасит», рҳәон. Мамзаргьы, атеатр аԥхьа аҽеазыҟаҵарақәа рахь инеиаанӡа, апарк аҿы ианаатәалак, Леуеи Аазизи штәоу анырбалак ирыдеизалон аԥсуа интеллигенциа инадыркны, аҿар рҟынӡа жәабжь ҿыцк шԥаҳарымҳәари ҳәа. Леуеи Аазизи, ес-ииуаз ирыциуан, хәычгьы-дугьы рызнеишьа иақәшәон. Иаҳҳәап, иҿыцу премиерак мҩаԥысуазар: Леуа зныктәи иқәыԥсычҳарала еилукаауан аспектакль алҵшәа. Урҭ рыԥсҭазаареи рҟазареи хеибарҭәаауан.

Уззааҭгылаша акы акәны иҟоуп афильм «Ахра ашәа» аҟны Шабаҭ ихаҿсахьа иахьа ҳамҩақәызҵаша, ҳхыышьҭрахь ҳхьазырԥшуа ҳаԥсуа жәлар рдунеихәаԥшра, рааӡара, рлеишәа, рқьабз, рыуаҩра, адунеи абеиарақәа ишрышьашәалоу. Уи афильм аҿы иааирԥшуа Шабаҭ иҽеишьыртә еиԥш дҭазыргылаз асцена – адунеитә шедеврқәа ирываҟәалоит. Афранцызқәа Жан-Габен дрымазар, ҳара ԥсра зқәым Леуа Касланӡиа даҳзынхеит.

1992–93-тәи ашықәсқәа рзы ҳаԥсуа милаҭ аҟазаареи аҟамзаареи ахықә ианықәгылаз, Леуа – Аҟәа далаханы дшыҟазгьы, иуаажәлар рахь ихы нарханы: «Ҳауаажәлар шәҟәышра сақәгәыҕуеит, гхак ҳмыхьааит, ҳхада ииҳәо ҳацныҟәап, ҳамҩахымҟьааит, ҳаӡәыкны ҳаҟазааит. Убасҟан ауп аԥеиԥш лаша анҳауа», – ҳәа раиҳәеит.

Ҭемраз Чамагәуа – Ахра ироль аспектакль «Амра аԥҳа» аҟны

АШӘҞӘЫҨҨЫ, АДРАМАТУРГ АНЗОР МЫҚӘБА 75 ШЫҚӘСА ИХЫҴИТ

Анатоли ЛАГӘЛАА

АСЦЕНАЖӘА АЗҞАЗА

Иаҳхысыз ашықәс азы ииубилеи ыҟан ашәҟәыҩҩы, адраматург, аҭоурыхдырҩы, актиор, ауаажәларратәи аҳәынҭқарратәи усзуҩы, Аԥсны зҽеаҧсазтәыз артист, «Ахьӡ-Аԥша» аорден аҩбатәи аҩаӡара занашьоу, Аԥсни Урыстәылеи рышәҟәыҩҩцәа реидгылақәа рлахәыла Анзор Мықәба. Ашәҟәыҩҩы Анатоли Лагәлаа диҿцәажәеит адраматург Анзор Мықәба.

– Анзор Кәакә-иԥа, ашәҟәыҩҩы иԥсҭазаараҿы иҟоуп ҩымҭак ихьӡ анҭнаго, нас наҟ-наҟ абиԥарацыԥхьаӡа ҿыцбарах иаԥхьо рҿанынархо!..Уара урҿиамҭақәа рҿы убас акрыҟоума иалукаауа, насгьы иаишьахеи уи?!

– Сара, раԥхьа иргыланы, адраматургиа амаҵ азызуа шәҟәыҩҩуп. Адраматургиатә ԥҵамҭа аԥхьаразы аасҭа асценаҟны ақәыргылара иазкуп. Акыршықәса раԥхьа атеатртә ԥсҭазаара збаз сҩымҭақәа ҿыц рзыхынҳәра шалшахо агәра згоит. Избанзар, урҭ рсахьаркыратә ҩаӡара ахьылаҟәым анаҩсгьы, ишьҭыху атемақәа, аидеиақәа, ҳара ҳаиԥш иҟоу амилаҭ маҷ ҳаԥсҭазаараҿы еснагь иҳацзаауеит. Драматургк иаҳасабала сазхаҵара ҟалеит, ҳәарада, 1975 ш. Аԥсуа театр асценаҟны сҭоурыхтә драма «Амра атыҩ ианаку» анықәдыргылаз инаркны. Уи анаҩс иҟалеит аспектакльқәа «Ашәқәа зегьы анаарту» (аԥхьарбара – 1978 ш.)... Акыр жәашықәса рышьҭахь – аспектакль «Қьалашьбеи». Уи ашьҭахь – «Гәымсҭатәи абаллада». Сҩымҭақәа рахьынтәи шамахамзар зегьы ҳауаажәлар рҭоурыхтә хҭысқәа ирызкуп. Аҭоурыхтә ҩымҭа аԥҵаразы зны инарҵауланы иҭҵаатәуп уи ахҭыс анымҩаԥысуаз аамҭа. Насгьы аҭоурыхтә ҩымҭа, аҭоурыхтә ҵабырг шьаҭас инарҭбааны иамазароуп. Адрама «Қьалашьбеи» аҩра шықәсыбжак ала исылсыршазар, аҩымҭаҟны иарбоу ахҭысқәа анымҩаԥысуаз аамҭа инарҵауланы аҭҵааразы акыршықәса аҭаххеит.

– Иахьа ҳлитератураҿы ажанрқәа зегь райҟыс ишьҭаханы иҟоуп адраматургиа. Ус иналаршә-аалаҏшәны ак зыҩуа ашәҟәыҩҩцәа алаҳамҵозар, уара уда уи ажанр аӡәгьы инапы алакӡам... Уара ушԥахәаԥшуеи, ҳадраматургиаҿы иҟаӡами ашәартара?!

– Ишьҭаханы иҟоуп – ашьҭыхра мариам азы. «Иналаршә-ааларшәны ак зыҩуа» ахьанҭара аҵалара иацәымаашьозҭгьы, ҳәарада, ашьҭыхра рылшарын. Сара снапы ахьалаку машәыршәа иҟалаз акы акәӡам, атеатртә занааҭ сымоуп, уи акырӡа исыцхраауеит. Ҳәарада, ҳадраматургиа аԥеиԥш азы ашәартара ыҟоуп, иҟоуижьҭеи акрааҵуеит. Идыруп, адраматургиа – алитературатә жанрқәа зегь рааста иуадаҩу жанруп. Ара, иаҭаху аҟазаратә ҷыдарақәа рацәоуп. Убри азы акәхап, иара адунеитә литература аҟынгьы, егьырҭ ажанрқәа рааста, адраматургиа иаҳа ахьысҳара заныԥшуа. Ашәҟәыҩҩы бзиа ароман бзиа аҩра илшоит, аха адраматә ҩымҭа бзиа аҩра илымшар ауеит... Амилаҭтә театр арепертуар уи зтәу ажәлар рыԥсҭазаара ржәытә-рҿатә аазырԥшуа аҩымҭақәа рыла ишьақәгылазароуп. Ҳара уи аҟны макьана аԥсыҽера ҳнубаалоит. Иҟаҵатәузеи уи арҽеиразы? Драматург дук дҳазгылаанӡа ҳәа аԥшра лыҵшәадахоит. Ҳара иҳамоуп абаҩхатәра змоу апрозаикцәа, апоетцәа. Убарҭ ҳтеатрқәа ирыдԥхьалатәуп, урҭ рырҿиаратә хадареи дареи аимадара бзиа рыбжьаҵатәуп, атеатртә ҟазацәа ргәеисреи ашәҟәыҩҩцәа ргәеисреи еиқәшәартә еиԥш аҟаҵара аҭахуп. Убас еиԥш ианҳзыҟаҵа, агәра згоит алҵшәагьы шыҟало. Уи инацҵангьы, абаҩхатәра злоу аҿар алԥшааны, иреиҳау аҵараиурҭахь ишьҭтәуп. Иаҳҳәап, Москва Алитературатә институт ахь.

– Сара исгәалашәом даҽа ҩымҭак аӷыхәтәантәи ашықәсқәа рзы «Қьалашьбеи» аҟара атеатр аҿы ахәаԥшыҩцәа еизызгахьоу, иргәаԥхахьоу!.. Уара утәала, иамои маӡас, ҳаԥсуа хәаԥшҩы абриаҟара атеатр дадначхьалартә?!

– Аспектакль «Қьалашьбеи», иҵагыргны, ақәҿиара ду аман. Аԥсны акультуратә ԥсҭазаараҟны ихҭыс дуны иҟалеит. Аха уи ақәҿиара маӡа дук аҵаӡам. Аспектакль ақәыргылаҩ (Аԥсны жәлар рартист Шь. Гыцба), аҩымҭа иагәылоу ахаҿсахьақәа раԥҵаҩцәа – актиорцәа ирылдыршеит, аҩымҭа аидеиа хадақәа ахәаԥшыҩцәа ҟазарыла рызнагара, ҩбагьы, ҳара иҳамоуп: атеатртә ҟазара иазҿлымҳау, абзиа рбар игәнызкыло, змилаҭтә культура паҭу ақәызҵо, аҭоурыхтә хҭысқәеи изҵагылоу аамҭеи еиҿырԥшны ԥхьаҟатәи рыԥсҭазааратә мҩа аԥшаара иашьҭоу ахәаԥшцәа.

– Уара зны уактиорын, зны Аҿар раурыс театр уеиҳабын, зны Аԥсны Ашәҟәыҩҩцәа реидгыла уахантәаҩын, зны Ҳџьынџьуаа Аԥсныҟа рырхынҳәразы Аҳәынҭаррате еилакы уеиҳабын. Уусурақәа зегьы рҿы реиҳа арҿиаратә насыԥ абаумаз?!

– Ауаҩы дызҿу аус игәы-иԥсы адкыланы данаӡыхандеиуа, уи иабзоураны алҵшәа бзиақәа анибо, ҳәарада, иаргьы агәахәара инаҭоит. Арҿиаратә насыԥ зегьынџьара исыман, маҵурас иныҟәызгоз зегьы рҟны рҿиарала сазнеиуан азы.

– Анзор, уара Отҳара ақыҭа ԥшӡа уалҵит, акраацуеит Аҟәа унхоижьҭеи, ухшара, уматацәа зегьы аҷҷахәа аԥсшәа рҳәоит!.. Иҟаҵатәуи ҳбызшәа аиқәырхаразы, ацәажәаракәа шьҭа имыцхәызар, иҕәҕәоу закәанк ҳадаҳкылар еиҕьзар?!

– Схатә ҩызеи сареи анцәа иҳаҭәеишьаз ҳахшара рбызшәала ицәажәо, рбызшәала ихәыцуа рааӡара ҳхы ианҳзалмырша, ҳаԥсҭазаара гьамас иаиуазеи! Урҭ, иаԥсыуаны Анцәа ианиша, даҽа бызшәак ала изаҳааӡарыз. Иара усгьы, зинс иҳамаз, ҳауаажәлар азқьышықәсақәа иргәылганы иахьанӡа иаҳзааргаз ҳбызшәа аԥсахра, чарҳәара азура. Зинс иҳамаз – иаԥсыуа наӡаны рааӡара ахаҭыԥан, агра рыҭаны, иаԥсыуабжаны рааӡара. Аха сара схылҵспылҵ рбызшәала ицәажәоит, уи ала ихәыцуеит мацара азхаӡом, аԥсуаа зегьы ирдыруазароуп, ирҳәозароуп рхатәы бызшәа. Аха рыцҳарас иҟалаз, уи аҟны акырӡа ахьысҳара ҳныԥшуеит,

изхароугьы – ҳара ҳхаҭақәа ҳауп. Аилкаара ҳцәыуадаҩхеит ҳажәлар ԥсыс ирхоу ҳбызшәа шакәу, уи аԥсы, милаҭк аҳасабала ҳаргьы ҳшыԥсуа, ишаҳцәыӡуа шьала, цьабаа рацәала иаагоу: ҳиааирагьы, ҳхьыԥшымрагьы, ҳҳәынҭқаррагьы… Иҟаҵатәузеи ҳбызшәа аиқәырхаразы? Ара, азакәан маҵара азхаӡом, ҳауаажәлар ҳбызшәазы рыхдырра иазырхаҭатәуп. Абри азы аус ауроуп аидеологиа. Ҳбызшәа ахьысҳара, аԥсуа жәлар зегьы рзы, рыԥсҭазаараҿы зегьы иреиҳау хьымӡгык акәны игәнырксыларҭә еиԥш иҟаҵатәуп. Азакәангьы уи иацхраароуп, ҳҳәынҭқарраҟны ҳәынҭқарратә бызшәаны иԥхьаӡоу абызшәа атәазымбо, иҟәнызшьо, иагәҭасуа иарбанзаалак маҵурак дзахамгыло иҟаҵатәуп. Абарҭқәа анаҳзеиҿырцаа, ҳбызшәа аҵара зҽазызкуа рацәаҩхоит.

– Анзор, уара иахьа аԥсуа ишықәс бзиаҿы уааины уҭагылоуп – 75 шықәса ухыҵит! Ҳлитератураҿы ухьӡ бзианы ирдыруеит адраматургиеи, апрозеи, аҭоурыхтә публицистикеи рҟны...Уара ухьӡ Аԥсни мшын нырцә иҟоу аԥсуааи ибзиан ирдыруеит, рыгәҟәаагьы уладууп, уажәа акрылнадоит... Иааигәахеит Ашықәс ҿыц, иахьа имариам аамҭа иҭагылоу, аибарххара ҕәҕәақәа ирылагылоу, ашәартара бааԥсқәа зхызгахьоу, ириааихьоу ҳажәлар ирзеиҕьоушьои?

– Сықәра схы инархәаны, аԥсуа ҿар рахь схы нарханы гәыкала исҳәо сажәақәа раҳарц, игәныркыларц сҭахуп. Пату ақәышәҭцала Анцәа ишәаҭәеишьаз шәыԥсҭазаара, уи знык ауп ианшәаҭәашьоу. Шәеиҷаҳала шәаамҭа. Пату ақәышәҭцала, шәыбла ҷыц еиԥш ишәыхьчала ҳауаажәлар ԥсыс ирхоу ҳбызшәа – Аԥсуа бызшәа! Ижәдырла, уи азқьышықәсақәа иргәылганы иахьанӡа ишышәзааргаз. Ишәҳәала, шәхы иашәырхәала шәгәы азгәдуны, шәазԥагьаны! Ижәдырла, шәара шәзеиуоу ауаажәлар ианакәзаалак рыкәшамыкәша иҟаз ажәларқәа рыбжьара ҷыдала ҳаҭыр ду шрықәыз, еиҿкаау, зыуаҩышәара ҳараку, аҩныҵҟатәи акультура беиа змоу, зыԥсҭазаара ишәаны-изаны иазнеиуаз, зхы патула имҩаԥызгоз, ауаагьы пату рықәызҵоз ракәны иахьыҟаз азы. Аԥсҭазаара алеишәа цьбароуп, рыцҳашьарак амаӡам. Ҳауаажәлар раԥхьаҟа ишьҭоу ахьанҭаракәа рацәоуп. Аха урҭ зегьы ҳариааиуеит, ҳара ҳаҩныҵҟа аҳәоуеиқәшәара анҳалҳарша. Шәара зегьы шәабаҵәа ахақәиҭра роурц азы ирылшоз зегьы ҟарҵеит. Наҟ-наҟ азы ҳаԥсадгьыл ахьӡгьы ахьымӡгьы знапы иану шәара шәоуп – аԥсуа ҿар! Хьымӡгы Анцәа ишәимыргааит! Ҽаанбзиала! Аԥсуа дахьыҟазаалак даԥсыуоуп. Игәы еисыцыԥхьаӡа «Аԥсны, Аԥсны!» – ҳәа абжьы гоит. Ҽаанбзиала, ҳдиаспора – ҳгәыҕырҭа! Ҳара ҳԥеиԥш – ҳара ҳнапы иакуп! Иааҳадгылаз Ашықәс ҿыц зегьы ҳзы иманшәалоу шықәсны иҟалааит!

Руслан ЧХАМАЛИА

АМИЛАҬТӘ ҞАЗАРА АРҾИАРАҾЫ ԤЫНГЫЛАҚӘАК

Адунеи иқәынхо ажәларқәа зегьы реиԥш, аԥсуа жәлар ажәытәнатә аахыс ирымоуп рхатәы шьақәгылашьа: рбызшәа, рҵас, рқьабз, убри инаваргыланы даҽа ҟазарак иаламҩашьо рхатәы хаҿра аазырԥшуа аҟазара.

Аҭоурыхтә ҭҵаамҭақәа излаҳарҳәо ала, Аԥсны ахьынӡанаӡаазо аҭыԥқәа зегьы рҿы ирыԥшаахьеит: акыц, ахаҳә, абҩа, аџьаз, араӡын, ахьы уҳәа ирылхыз иџьашьахәу ажәытәӡатәи аҟазаратә рҿиамҭақәа. Иара убас, аҳаԥқәеи егьырҭ еиуеиԥшым аҭӡқәеи рҟны еицарсоу аҭәаҕәақәа рыла ианырҵоз асахьақәа.

Усҟантәи аҟазацәа, зызбахә ҳҳәаз амаҭәахәқәа ирылхны иҟарҵон астатуеткақәа, аҟамақәа, аџьарсахьақәа, аихақәа, ачысмаҭәа, алымҳарыҩқәа, аԥстәқәа, аԥсаатәқәа, ауааԥсыра уҳәа рсахьақәа. Убри инаҷыданы, Аԥсны анаԥҟазара агаанахьала мҽхакы ҭбаала аус здырулоз рацәан, иаҳҳәап: ахахара, асра, аԥара, ақәҵара, аӡахра уҳәа убас иҵегьы.

Аԥсуаа рҟазара иазкны, аурыс ҭҵарауаҩ ду, аетнолог Г. Ф. Чурсин абас иҳәеит: «Аԥсуа жәлар еиқәдырхеит рырҿиаратә мҩа иачаԥаз акыр культуратә ҿыгҳарақәа, Кавказаа рҭоурыхи ркультуреи рзы маҵара акәымкәа, хәы змам малны иҟоуп адунеи ауаатәыҩса зегьы рзы». (Б. М. Аџьынџьал, «Аԥсны аҟазара» 2004 ш. ад. 10). Араҟа излаҳбо ала, адунеитәи аҟазараҿы, аԥсуа ҟазара иааннакылоит имаҷым аҭыԥ. Избанзар, ари аҳәамҭа иҳаилнаркаауеит, аԥсуа ҟазацәа рырҿиамҭақәа ҟазара ҳаракыла ишынарыгӡоз.

Иазгәаҭатәуп, ианакәзаалакгьы аԥсуа ҟазацәа ишдырҿиоз дара раамҭа иақәшәоз, рыԥсҭазаараҿы зда ԥсыхәа рымамыз, рынхара рынҵыраҿы рхы иадырхәоз аҟазара. Насгьы убри ала урҭ ишаадырԥшуаз аҭыԥантәи ауааԥсыра рҟазаратә ҷыдаракәа.

Ишдыру еиԥш, аамҭақәа ԥхьаҟа инаскьацыԥхьаӡа ауаа рыхдырракәа еизҳауан, иҵәырҵуан иҿыцыз аҟазара ахкқәа, аҽеиҭанакуан арҿиаратә ус азнеишьақәа. Ажәакала, аҟазараҿ иаатуан амҩа ҿыцқәа.

Абри инаԥшьны, абраҟа инҭкааны иҳәатәуп, убарҭ аҿыцракәа ишыруаку апрофессионалтә сахьаркыратә культура аҿиараҿы ҳазлацәажәо амилаҭтә ҟазара аҵәырҵрагьы.

Ишаадыруа еиԥш, адунеиаҿы амилаҭтә ҟазара аҭакы нарҭаулаӡаны иахәаԥшуеижьҭеи акраатҵуеит. Уи доуҳатә культуроуп, ауаҩытәыҩса иԥсҭазаара иахәҭакуп. Ианакәзаалакгьы адоуҳа амч рхы иархәаны ауаа рыԥсҭазаара еиҿыркаауан, рхатәы бызшәа инаваргыланы рхаҿра алаадырԥшуан, насгьы уи аҿар ирылараазон.

Зызбахә ҳамоу амилаҭтә ҟазара хықәкы хадас иамоуп, амилаҭ рҟазшьеи рыԥсҭазаареи нҭкааны иаазырԥшуа арҿиамҭақәа раԥҵара. Ҳәарада, асахьаҭыхҩы убас еиԥш иҟоу арҿиамҭақәа аԥиҵарц азыҳәан, ибзианы идыруазароуп дызлагылоу иуаажәлар рыԥсҭазаара, еилкааны имазароуп урҭ знысхьоу амҩақәеи рхықәкы хадақәеи.

Ишдыру еиԥш, асахьаҭыхреи, алитературеи, амузыкеи рыла, амилаҭтә ҟазшьа аарԥшра ииашаны иазгәаҭоу усуп. Аԥсҭазаараҿы имаҷын уи зырҵабыргуа аҿырԥштәқәагьы, иаҳҳәап: адунеи зегьы зыршанхо франциатәи алитература, Италиатәи аоператә музыка, анемеццәа рыклассикатә музыка, аиспанцәеи аголландцәеи рҿыханҵа, Урыстәылатәи аԥередвижникцәа рҿыханҵатә ҟазара уҳәа убас иҵегьы.

Ари иҳанаҳәоит, амилаҭтә ҟазара аҭакы шыҳараку. Аха, убри аамҭазы иҟоуп убас еиԥш, ахара имхәыцуа, аҟазара знапы алаку шьоукы амилаҭтә ҟазара ҳәа акгьы ыҟаӡам, аҟазара злоу иара иитҭаху ҟаиҵоит ҳәа згәы иаанагақәо.

Иаахҵәаны, амилаҭтә ҟазара арҿиара аус, абас еиԥш акәзар ишеилкаатәу, иаҳҳәап: Дырмит Гәлиа изиҩи ажәеинраала «Абри соуп сара», изаԥиҵеи аԥсуа литература, Баграт Шьынқәба изиҩи ароман «Аџынџәаарах», Валери Гамгиа изыҟаиҵеи Аԥсны абираҟ, изырҳәои Аԥсны афырхацәа ирызку ашәақәа, аԥсуа жәлар шәақь мцала изырыхьчеи рыԥсадгьыл Аԥсны, изаадырти Владислав Арӡынба ихьӡ зху амузеи, изаԥырҵеи Аԥсуа ҳәынҭқарра уҳәа убас араҟа зызбахә уҳәаша даара ирацәоуп. Абарҭ азҵаарақәа ирыцҵәырҵуеит акрызҵазкуа даҽа зҵаарак. Иазыруазеи аԥсуа жәлар абри зегьы ҳәа?

Ажәакала, абраҟа ҳазлацәажәаз зегьы, аԥсуа жәлар хымԥада ирҭахуп, избан акәзар, адунеиаҿ имҩаԥысуа аибахеибафаракәа рыҽрыламырӡкәа рхатәы хаҿра рыманы ажәларқәа ирылагылазарц азыҳәан. Ари ауаажәлар рыхдырра иашьагәыҭуп. Убри ауп, урҭ рыԥсҭазаара аԥхьаҟатәи амҩақәа аазырԥшуа. Ари аус аҿы аҟазарагьы иалшо маҷым.

Ишаадыруа еиԥш, Аԥсны амилаҭтә рҿиамҭақәа рыла даара ибеиоуп, иаҳҳәап: Алеқсандр Чачба «Хаҿымра Мери Чачҧҳа лпортреҭ», Марина Ешба «Ефрем Ешба ибаҟа», Хәыта Аҩӡба «Кьараз», Сергеи Габелиа «Амҳаџьыраа», Тариел Амԥар «Калдахәаратәи аҳәсақәа», Валери Гамгиа «Нарҭаа» аҿыханҵатә панно, Варвара Бубнова «Аԥсуа хаҵа ипортреҭ» аграфика, Иура Ҷкадуа «Иџьабо Бзыԥ» Аџьынџьтәылатәи аибашьраан (1941–1945) иҭахаз ирызку абаҟа, Ольга Брендель «Аҟәа аԥшаҳәа», Витали Џьениа «Аҭиор Леуа Касланӡиа ипортреҭ» аскульптура, Нугзар Логәуа «Сандра Камаҷыҷ лпортреҭ», Амиран Адлеиба «Ахәрашәа» Аџьынџьтәылатә еибашьра (1992–1993) иазку амемориал, Зоиа Џьынџьалԥҳа «Абырг ипортреҭ» аграфика, Лиалиа Хәырхәмалԥҳа «Аҽыбҕаҟазацәа хәыҷқәа» акыцлых, Венера Гагәылиа «Гәында лпортреҭ», Гена Лакоба «Аиааира» аскульптура, Зурик Аџьба «Автопортреҭ», Сергеи Ҵәыџьба «1941-тәи ашықәс», Виктор Иванба «Дырмит Гәлиа ибаҟа», Цира Ахба «Ан» Аџьынџьтәылатәи аибашьра (1992–1993) иазку абаҟа. Васили Мхонџьиа «Гьаргь Чачба» аҿыханҵа, Заур Мықәба «Ашьха қыҭа», Леуарса Быҭәба «Аԥсуаа рмифқәеи рлегендақәеи» аҿыханҵатә панно, Омар Матуа «Аԥсаагара», Баҭал Џьаԥуа атриптих «Аԥсны», Руслан Габлиа «Гули Кьычба лпортреҭ», Гиви Смыр «Зызлан», Гарри Дочиа «Аҭцанаа», Лаша Габелиа «Амзаҿа», иара убас, саргьы исымоуп «Амҳаџьыраа рашәа» зыхьӡу аусумҭа. Иҳәатәуп, убас еиԥш араҟа зызбахә ҳәатәу арҿиамҭақәа акырӡа ишырацәоу. Абарҭ арҿиамҭақәа зегьы иаадырԥшуеит Аԥсны аҭоурых, еилыкка иаҳдырбоит аԥсуа жәлар рыԥсҭазаара, урҭ ирхыргахьоу, изнысхьоу амҩа хьанҭақәа. Ари ҳхашҭыр ҟалаӡом.

Араҟа, иара убас иазгәаҭатәуп, Аԥсны ишаҭаахьаз, насгьы Аԥсны иазкны арҿиамҭа дуқәа шаԥырҵахьаз Урыстәылатәи аҟазацәа нагақәа аӡәырҩы: И. Репин, Г. Гагарин, К. Петров-Водкин, В. Верешьагин, И. Аивазовски уҳәа убас иҵегьы. Иахьа урҭ рырҿиамҭақәа акырџьара Урыстәылатәи амузеиқәа дырԥшӡоит.

Ишдыру еиԥш, аԥсуа милаҭтә ҟазара ахы анакыз 1960-тәи ашықәсқәа раахыс, аԥсуа ҟазацәа имаҷымкәа арҿиамҭақәа аԥырҵахьеит. Аха убырҭ зегьы ахәаԥшҩы днеины иахьибаша асахьаркыратә музеи аартны иҟам макьана. Иара убас, аԥсуа сахьаҭыхратә ҟазара аҭоурых аҿар дырҵаразы арҭцага шәҟәы еиқәыршәаны иҭыжьым. Асахьаҭыхратә ҟазара аҭцарадырра аус ҳахәаԥшуазар даара иԥсыҽны имҩаԥысуеит. Убас еиԥш имаҷым аԥсуа ҟазара ашьҭыхраҿы иаҳԥыло аԥынгылақәа. Иаҳҳәозар, аҭыхәтәантәи аамҭақәа рзы хәыҷы-хәыҷла рымҽхак дырҭбааит авангардтә ҟазара ахырхарҭақәа иреиуоу: асиуреализм, афотореализм, аинсталиациа, оп-арт, поп-арт, соц-арт уҳәа убас иҵегьы.

Аҟазараҭҵааҩцәа излазгәарҭо ала, урҭ хықәкы хадас ирымоу ауаҩытәыҩса идоуҳа аҭҵаара акәзам, аҟазаратә проектқәа реиҿкаара ауп, уи акоммерциа иадҳәалоуп. Ауаҩы еилкааны акгьы иазымҳәо, атема маԥ аҵәызкуа, ашәыгақәа реилышьреи афактуреи рыла маҵара ауаҩы дхызхуа, иаашәҭаху ҟашәҭцала ҳәа ԥанк змаӡам аҟазара даара ишәарҭоуп, избанзар, уи ауаҩы ихаҿра арӡуеит, ихдырра аркьаҿуеит, дымҩахнаҟьаргьы ҟалоит. Ари амилаҭ рдоуҳатә культура арҿиараҿы ауаҩытәыҩса ихшыҩ адоуҳатә чаҕьа азназго акакәны иҟаӡам. Адунеиаҿ аҟазацәа нагақәа ишазгәарҭахьоу еиԥш, асахьаҭыхҩы ҟазак иаҳасаб ала дшьақәгыларц азыҳәан ибзианы идыруазароуп асахьаҭыхратә ҟазара абызшәеи, арҿиамҭа арҿиашьа аметодикеи, дызлагалоу иуаажәлар рыԥсҭазаареи.

Абри аганахьала асахьаҭыхыҩ ду О. Роден абас еиԥш иҳәеит: «Аҟазара уи цәаныррa маҵароуп. Аха агәылҭәаарақәеи, аизшәарақәеи, аԥшшәи рымдырреи иласым анаԥи рзы, зегь реиҳа зыԥсы ҭоу – аҵәанырра ԥсадоуп. Атәым тәылаҿы дзыҟалома еицырдыруа поетны, издырырц зҭахым уи абызшәа? Иҿыцу абиԥаракәа рҿы ирацәоуп асахьаҭыхыҩцәа, убас еиԥш иҟоу апоетцәа, насыԥдарыла аҵәажәашьа аҭцара маԥ аҵәызкуа. Убри аҟынтәи, урҭ аилатата рыҽҭарыгӡоит» ҳәа.

Излаабо ала, араҟа аҟаза ду зызбахә иҳәо, апрофессионалтә ҟазара ашкол ишахәҭоу еиԥш иахымсыз роуп. Убри иахҟьаны, урҭ арҿиамҭақәа аԥырҵоит аџьабаа мыцхәы мбакәа акырӡа имариоу азнеишьақәа рыла.

Ишдыру еиԥш, аҟаза џьарак дгылазар ҟалаӡом, уи есымша ԥхьаҟа дцозароуп, аҟазара иазиԥшаауазароуп иҿыцу азнеишьақәа. Аха, убри аамҭазы уи ибзианы дазхәыцуазароуп, убырҭ аҿыцракәа амилаҭтә сахьаркыратә культура ашьҭыхраҿы иахьынӡахәарҭоу.

Ҵабыргыҵәҟьаны иаҳҳәозар, амилаҭтә ҟазара арҿиара аус аҿы даҭахуп, имариоу азнеишьақәа ирышьҭоу аҟаза иакәымкәа, иҳараку аҭцарадырра змоу, инарҵауланы ихәыцуа, зыуаажәлар рыԥсҭазаара ҟазара ҳаракыла аарԥшра зылшо, насгьы ибзианы издыруа аҟазара ишаднамкыло аиаша ада даҽакы.

ЛИОЛИА ТӘАНҨХА ДИИЖЬҬЕИ 70 ШЫҚӘСА ҴИТ

Анатоли АГӘХАА

ЖӘЕИНРААЛАК ИШЬҬНАҨААЗ АПОЕТ

Еицырдыруа аҧсуа поетесса, жәлары зегьы агимн ирзаҩызахаз ашәа «Аиааира» ажәақәа равтор Лиолиа Тәанҧха диижьҭеи 70 шықәса ҵит.

Ҳаҧсуа поезиаҿы даарак ирацәаҩҵәам апоетцәа уаанӡа зхыӡ ҳаҧхьаҩцәа ирдыруаз, аха иаалырҟьан жәеинраалак ала Аҧсны зегьы еицырдыруа иҟалахьоу арҿиаҩцәа. Убарҭ дреиуоуп заа зыҵсҭазаара иалҵыз, аха зҩымҭақәа иахьагьы зыжәлар ирзаагәоу, рҿахәы зҳәаз, есымша иҳаҵу Лиолиа Тәанҧха.

Лиолиа даара абаҩхатәра змаз поетын, дхәыцҩы дуун, заҵсуара азы згәы еибафоз пҳәызбан… Ҳарҭ, лара латцкыс еиҵбацәаз, ҿыц аҩра иалагаз абиҧара даара дҳахҧызааун, ҳажәеинраалақәа цьара журналк, газеҭк, акы ианны ианылбалак, даара дреигәырҕьон, ҳаҧшааны лгәаанагара ҳалҳәон, акыр ҳшылшаҭозтгьы, ирыгуп ҳәа илыцҳьаӡоз даҩсӡомызт, иаартны иаҳлырбон, нас ҳаргьы урҭ аус рыдулара ҳаҵәаашьаӡомызт, еиҳагьы игәцараҳҳуан…

Лиолиа лпоезиа зегь раҧхьа иргылан ишьҭызпааз, поетк иаҳасабала зегьы деицырдыруа дҟазтәз аибашьра аан илҩыз ажәеинраала «Аиааира» ауп. Ари ажәеинраала аибашьра иалиааит, иаразнакгьы ҳкомпозитор Кәасҭа Ченгелиа зда ыҟам ашәа алихит, цәгьала ибзиан еицырҳәеит иара иҩыза акомпозитор Тото Џьапуеи иареи. Усҟан, аамҭа шыцәгьазгьы, иаразнак Аҧсны зегьы ирылаҵәеит, еицырҳәеит, еицышьҭырхит. Аҭабиақәа рҿы иахьнеиуаз ирҳәон, аибашьцәеи дареи ахьеицылоз ицәырыргон, зехьынџьара иактуалтәын!

Абар уи ус шакәу агәра узырго, Лиолиа аибашьра ашьҭахь иҭытцыз лышәҟәы «Сышьҭа» аҿы лара лабиҧара иатәу, лҩыза апоет Владимир Занҭариа «Уи лпоезиа адоуҳамч еихсыҕьуам» захьӡу иаҧхьажәаҿы ишиҩуа:

Анна Ахматова Аҵьынцьтәылатә еибашьра Ду аантәи ллирика ахылҟьа-ҿылҟьа џьбаракәа реиҧш ауп џьара-џьара ҳлымҳа иштаҩуа Лиолиа Тәанҧха 1992–1993 шш. рзы ҳажәлар зтагылаз аҟазаареи аҟамзаареи рыдрама иазкны иаҵылтцаз ажәеинраалақәа ирхылҩуа афырхаҵаратә пафос ҿаца. Убасоуп ишеибарку апоетесса лгәеилашыреи лпатриоттә цәаҩеи еилыхха изныҵшуа алирикатә рҿиамҭа «Гәымсҭатәи ахацәа»:

Иадырыеит Гәымсҭа уи ахҭысқәа,
Ҩ-мцак ицәаражәҳәо ирыбжьаз.
Иадырыеит уи адыд маҵәысқәа,
Цәҳәыроуп анаҩсан инхаз.
Уа игылоуп ихьамҭыз ахацәа,
Ашьхақәа ирхыҵәҳәо инхаз,
Ахацәа! Гәымсҭатәи ахацәа,
Ишеишеиуа мратәас икапхаз…

Аибашьра ианналага, иҿацаҿацаӡа ажәеинраалақәа зыҩуаз ҳпоетцәа ирдыруан рыжәлар ргәы шышьҭыхтәыз, урҭ рхатцара иазку аҩымҭақәа шаҧтатәыз… Урҭ нас ахатцарашәақәа рылырхуан ҳкомпозиторцәа, абџьар иаҩсуаз арҿиамҭақәа, абџьар аҟара ирыцхраауан, ргәы шьҭырхуан, цхьаҟа иргон!

Лиолиа аҧсуа-ақырҭуа еибашьра даара игәҕәаны илыцрасит, уаҟа хатцарыла дҭахеит шәҩык аибашьцәа ирыцсаз лашьазатә, Аҧсны Афырхаҵа Завер Тәанба. Аха лара уи ахьаа лҽалымҭеит, даиааит, хатцарыла еибашьуаз лыжәлар рхатцара дазышәаҳәеит, рҿахәы лҳәеит. Иахьа абраҟа ишеибгоу иааҳгар ҳтахуп, иахьауажәраанӡа автор лышәҟәқәа акгьы иагәыламшәацыз, акьыҧхь зымбац, аагәа уи лаҳәшьа гәакьа апоет лархив дшалаз илыҧшааз, ажәеинраала «Идырым аҳаҭгәын».

Идырым, идырым,
Адыргақәа нтәом.
Уарбан идырым,
Уҿымтра сзыхгом.
Уарбан иҩашьаз,
Уарбан сашьа.
Сгәаҿоума уахьыршьыз,
Игәаҟуеит са сшьа.
Иабаҟоу утәыла,
Дабаҟоу утынха?
Уазгылон гәышцыла,
Аҧсны алахьынҭа.
Аиаша уа уашьҭан,
Аиашаз укәҧон.
Уажәақәа еиҭарҳәон,
Са сылагырӡ цон…
Идырым, идырым,
Адыргақәа нтәом,
Уарбан идырым,
Уҿымтра сзыхгом…
Сан уара уан лоуп,
Уахәшьа сара соуп.
Сашәақәа урылоуп,
Уфырхатцоуп, уаҧсоуп!..

Абраҟа сара истахуп апоет иаазыркьаҿу лнысымҩа шәсырдырырц:

Апоетесса Лиолиа Тәанҧха диит 1952 шықәса ажьырныҳәа 19 рзы Аҟәа араион Ешыра ақытан. Аҧсны Ашәҟәыҩҩцәа реидгыла далахәылахеит 1997 шықәсазы. 1975 шықәсазы А. М. Горки ихьӡ зхыз Аҟәатәи аҳәынтқарратә арҭаҩратә институт далгеит. Уи ашьҭахь аусура далагеит аныҟәарақәеи аекскурсиақәеи Аҟәатәи рбиуро аҟны. Ашьҭахь атәылаҿацәҭҵааратә ареспубликатә библиотекаҿ аҟәша деиҳабын, Д. И. Гәлиа иҩны-музеи аттцаарадырратә усзуҩы еиҳабыс дыҟан. Ахәычбаҳча «Иаирума» аҟны аазаҩын. Лыҧсҭазаара атцыхәтәантәи ашықәсқәа рзы Аҟәатәи аҩнусбарҭа №3 аҟны аус луан.

Аҧсны Афырхатца Аполлон Шьынқәбеи лареи атаацәа пшза аҧыртцеит, ҩыџьа ахшара раазеит - аҧеи аҧҳаи.

Лиолиа Тәанҧхаи Татиана Гәлиаҧхаи Д. И. Гәлиа иҩны-амузеи акны

Лиолиа Тәанҧха заа ажәеинраалақәа лыҩуа далагеит. Лҩымтақәа ркьыҧхьуан ажурналқәа: «Алашара», «Абаза», агазеҭ «Аҧсны ҟаҧшь» рҟны. «Еҵәаҵәаа», «Однажды в апреле», «…Памятник нам сыновей не заменит…», «Ахатцарашәа», «Ашамтаз», «Атцх алакәқәа», «Аҳақәашәа», «Алахьынҭа», «Сышьҭа» уҳәа ажәеинраалақәа реизгақәа жәпакы дравторуп.

Даара акраанагоит апоет изы уи ишьҭахь иааиуа арҿиаҩцәа иара ибаҩхатәра пату ду акәтцаны азбахә анырҳәо, ианышьтырхуа, ргәы аналадуу.

Абраҟа иаазгоит апоет Лиолиа Тәанҧха диижьҭеи 70 шықәса атцра аҳатцыраз апоет-академик Валентин Кәаҕәаниа ажурнал «Алашара» 1-тәи аномер иазирхиаз астатиа ахәта хәычык:

«ХХ ашәышықәса аҿеиҩшамтеи XXI ашәышықәса алагамтеи ирыҭцаркуа аҧсуа поезиа иналукааша ахатарнакцәа ҳанрыхцәажәо, ухаҿы иааиуа ажәа сахьарк арҿиаҩцәа дреиуоуп аҳәатәы змаз, аҳәашьагьы иақәшәоз, аха згәыхәтәы изахьымӡаз апоет, апатриот цаҳацаҳә, ауаҩы цқьа Лиолиа Султан-иҧха Тәанба (1952–2006 шш.).

Лиолиа Тәанҧха лпоезиа иахылтцуа ахәыцрақәеи ацәалашәарақәеи удыршанхоит, урҳәынчоит ргәаартышәалеи реилыхҳарелеи – урҭ Аҧсны шәышықәсалатәи атоурых иарҿиаз, аҧсуа жәлар ирыциаз, иахьеиуахеи ирыцу гәтыхоуп, измырҭынчуа уазашәоуп. Убриаҟнытә, лгәатца иҭылгаз лцәаҳәақәа – уааизар еснагь иуаҳауаз, иузгәакьоу ракәны иуду-кылоит. Убарҭ ируакуп ажәеинраала «Сшатәҟьоуп сара акалашәа»:

Адунеи ду, адунеи –
Саркьалыхушәа геи-шьхеи,
Тәылак саҭәоушьеит иҧшӡоу,
Мчыкгьы суҭеит имаӡоу.
Ус доухала сеибаркуп,
Анасыҧ ахь сымҩа куп.
Сымҩа ылысхуеит сықәҧо,
Ҳаҳәи шьантеи еибарго.
Сыхәра иацуп сыхәрашәа,
Сыхра иацуп сыхрашәа.
Сира иацуп сгрaшәа…
Сшатәҟьоуп сара акалашәа!

Апоет дызлиааз асовет аамҭа, аҧсуаа реиҧш иҟаз амилаҭ маҷқәа рзыҟәан, аҽалагӡара акыр имариамызт, ҟыбаӡыба рыгмызт ажәлар – иааиҧмырҟьаӡакәа аполитика парҭшеи хаха иаҿагыхатәан, рхеиқәырхара иазыҟәҧалар акәын зегь раҧхьаӡагьы. Ари амҩаҿы аҭагәтасрақәеи аҧынгылакәеи раҵәан. Лыҧсадгьыл Аҧсынреи лыжәлари рахь илымаз абзиабара пшьа азышәаҳәара, лмилаҭ рпеипш лаша азыгәышьра – абарҭ роуп лсахьаркыратә ажәа зтцаара хадас иашьҭнахуа, насгьы лара адунеи лыҟәзаара иамаз атцакы».

Иарбан аамҭазаалакгьы иациуеит апоетцәа, иара аамҭа иагьа ауадаҩрақәа иртцагылазаргьы, аҿахәы зҳәо, ажәлар рхы-ргәаҿы иаанхаша ахатцара ҟазтцаз ауаа рыхьӡ аиқәырхареи, ашьтыхреи, абиҧарацыҧхьаӡа гәадурыла иргәаладыршәалартә ааныжьра хьтәы баҟак еиҧш… Урҭ ирхылтцуеит лашарак, дара аныҟам аамҭазгьы рыжәлар ихааӡа ирықәыҧхо, иарҧхо, ирымбазакәа амтцәыжәақәа рызто, ргәырҩақәа ирылызго, рхьаақәа рхазырштуа, ахатцареи агәымшәареи, ахьӡи ахьымӡгьи, аҧшӡареи абзиабареи, ҳбызшәеи уи адоуҳамчи есымша ирхылаҧшуа акы акәны…

Ҳара зегьы иаҳтахыз Лиолиа лтаацәа бзиеи, лаҧхьаҩцәеи, лҩызцәа гәакьақәеи рыгәта дрылагыланы иахьатәи лиубилеи пшӡа даҧылар акәын… Аха ус апоет лахьынтцас илимтагәышьазаргьы, уи уатцәтәи абиҧара ирзынлыжьит гәадурыла еихышәашо изыҧхьалаша арҿиамтақәа!.. Иҟалап уи апоет изы ҧстазаара дук атцкыс зтцазкуа лахьынтца бзиазаргьы!

Нонна ҬХӘАЗҦХА

ИМѲА ХАРОУП

Асахьаҭыхратә ҟазара иатцаҵәаху, зеилкаара мариам амаӡа аҵихырц хыҟәкыс имоуп, асахьаҭыхѳы ҟәыҧш Сандро Арѳыҭаа. Инапаҿы аҟыцә анааникылаз ихаҭа игәалашәаӡом, убас дмаҷын асахьаҭыхра даналагоз. Аха макьана ихы иаирхәо аҧшшәтәҟәа рхыҧхьаӡара маҷуп. Избанзар акыршыҟәса иҵара ааныжьны иман, уажәы ааигәоуп иеиҭанирҿыцыз.

Сандро Арѳыҭаа Шьамтәыла диит. Иаб Зиуар Арѳыҭаа аѳбатәи изанааҭ асахьаҭыхроуп. Иаб иҟынтә ауп иара асахьаҭыхратә ҟазара дшазҿлымҳахаз. Иара ишиҳәо ала дсахьаҭыхыѳхартә дымѳаҟәызҵаз иаб иоуп. Дшыхәыҷыз асахьаҭыхратә курсҟәа рахь аныҟәара далаиргеит. «Дысхылаҧшуан, аха дсыцхрааӡомызт, схы саҟәиҭны соуижьит», – иҳәоит асахьаҭыхѳы.

Сандро ихатәы дунеихәаҧшышьа иахылҵуа ҧштәыла еилаҵаны асахьаҟәа аҧиҵоит. Аҧсабара иамоу абеиара, насгьы зегьы ирызгәамҭо иаҵаҵәахны иамоу аҧшӡара, ауаѳы иѳныҵҟатәи адәахьтәи иҧшӡара, иеиҿкаашьа уҳәа сахьаҭыхратә ҟазарала иааирҧшуеит. Амала макьана дахьҿоу аҟынтә, иҟазара амҽхак амырҭбаацзаргьы еснагь дыҧшааует, ҿыцк дашьҭоуп.

Аҵыхәтәантәи аамҭазы асахьаҭыхыѳцәа иеиҿыркаауа апроект «Пленер» иҽалаирхәуеит.

Зны-зынла иара ихалагьы аҧсабарахь дцаны дҭыхуеит.

Асахьаҭыхыѳцәа раҧхьа аҭыхра ианалаго ирымоуп ирзааигәоу, изҿыҧшуа, еицырдыруа асахьаҭыхыѳцәа. Сандрогьы далкааны димоуп зҭыхшьатә техникеи зырҿиамҭаҟәеи игәаҧхо америкатәи асахьаҭыхѳы – Џьон Сингер Сарџенд. Уи асахьаҭыхѳы иҟазароуп иара агәацҧыҳәара изҭо ирҿиараҿы.

Еиҳау аҵараиурҭа дҭалаанӡа Сандро карандашьла мацара акәын дышҭыхуаз.

Иара иахьизҳаз Шьамтәыла аҳҭныҟалакҧ Дамаск ауп. Уаҟа ашкол даналга, Дамасктәи ауниверситет асахьаҭыхратә факультет дҭалеит. Актәи акурс анаиркы, аибашьра иахҟьаны иаанижьыр акәхеит.

Иаби иани рыҷкәынцәа аѳыцьа рыманы Аҧсныҟа иааит. Жәашыҟәса ҵуеит ара инхоижьҭеи. Сандро Аҧсны аниба даара игәаҧхеит,

Шьамтәылаҟа ахынҳәра игәгьы иҭам. Иаб Зиуар Аҟәа аҟьаадтә кәалаҧҟәа ахьыҭрыжьуа афабрика маҷ «Платар» аҿы нџьныр-конструкторс дыҟоуп. Иашьа еиҳабы Сами Шәача аус иуеит.

Шыҟәсҟәак рышьҭахь Сандро Аҧснытәи Аҳәынҭҟарратә Университет асахьаҭыхратә факультет дҭалеит, иҵара иаициҵарц. Раҧхьа ианааз ахныҟәгара ахьырзымариамыз азы иҵара ааныжьны, хәышыҟәса аус иуан.

Шьамтәыла иара аҵара ахьиҵоз аҵараиурҭаҿи Аҧснытәи асахьаҭыхратә ҟазара азнеишьаҿи аиҧшымра ғәғәа ибаӡом Сандро. Избанзар, уагьы арагьы аҵара злаиҵоз аурыс ҟазаратә методикатә хырхарҭалоуп. Дызҿыҧшуа асахьаҭыхѳы Џьон Сингер Сарџен иеиҧш еиҳарак апортреҭҟәа рҭыхра бзиа ишибогьы, аҧсабара асахьа, анатиурмортҟәа рацәаны иҭихуеит.

Иара еиҳарак анатиурмортҟәа иҽрызкны дыҟоуп. Апортреҭҟәагьы рацәаны иҭихуан. Аха, ахәшатә шәыгаҟәа рыла аҭыхра даналага зегь раҧхьа иҭихыз иавтопортреҭ ауп.

Аҵыхәтәантәи аамҭазы ахәшатә шәыгаҟәа еиҳа ирацәаны ихы иаирхәоит. «Хәыҷ-хәыҷы исгәаҧхо салагеит», – иҳәоит. Ааигәа Нестор Лакоба ипортреҭ аҧиҵеит иара. Уи апортреҭ ҟазарыла ишаҧҵоу иахәаҧшлак ибарҭоуп. Сандро иҭихуа асахьаҟәа иара ихаҭа игәаҧхаӡом, дахәаҧшыцыҧхьаӡа еснагь акака иҧсахуеит.

Аҟыбаѳ злоу асахьаҭыхѳы бзиа изын ишоушәа иҟоуп Аҧснытәи аҧсабара. Араҟа ҟазара ҳаракыла иҭыху аҧҵамҭа бзиамхар залшаӡом ҳәа иҧхьаӡоит.

Иара ихаҭа макьана, ҿыц аҟазара мѳа ианылаз, иҧшаауа аӡә иакәны ауп ихы шибо. «Даара имаҷуп сзыхьӡахьо, сымѳа хароуп», – иҳәоит. Еиҳарак иара зҟазара игәаҧхо аклассикцәа роуп. Аха ҳаамҭазтәи асахьаҭыхцәа рҟынтәгьы иҟоуп зҭыхшьа игәаҧхо. Аҟазаратә хырхарҭаҟәа рахьынтә реализм еиҳа изааигәоуп Сандро. Амала абстракционизми иареи анеилаӡѳоу еиҳагьы игәаҧхоит. Арҿиамҭа бзиа аҧҵаразы аҧштәы ииашаны ахархәароуп ихадароу ҳәа агәааанагарагьы имоуп. Аха макьана ҧштәык алкааны имаӡам. Аус злаиуа хә-ҧштәык роуп: ашкәакәа, акаҳуаҧштәы, аҟаҧшь, аѳеижь, ультрамарин. Урҭ еилаҵаны ииҭаху аҧштәы алихуеит.

Асахьа анҭихуа акыраамҭа аус адиулоит. Иѳызцәа ѳба-хҧа сааҭ рыла иҟарҵо аетиудҟәа иара фба-быжьба сааҭ даҿуп. Уи зыхҟьо аус злаиуа аҧштәҟәа ахьырацәам ауп. Ииҭаху аҧштәы аҧшаара ус имариаӡам. Аратәи асахьаҭыхратә ҟазара азнеишьа игәаҧхоит Сандро. Аҟыбаѳ бзиа змоу асахьаҭыхыѳцәа рацәаѳуп ҳәа иҧхьаӡоит. Аха иҟоуп иара еиҳа изааигәоу, зҟазара аликаауа Амҧар Адгәыр, Баҭал Џьапуа уҳәа.

«Адгәыр иусумҭаҟәа уникалтәҟәоуп, ус сара исзыҟаҵаӡом. Уи аѳыза ахырхарҭа акәӡам исымоу, аха даара исгәаҧхоит», – ҳәа азгәаиҭоит.

Баҭал зхаҭабзиара ҳараку асахьаҟәа имоуп ҳәа иҧхьаӡоит.

Шьамтәылатәи аҟазаратә школ ааста аурыс ҟазаратә школ иахылҵуа арҿиамҭаҟәа акыр иеиғьуп иҳәоит. Уаҟа ҳаамҭазтәи аҟазара еиҳа аҿиара амоуп. Уи иара хаҭала игәаҧхаӡом.

Сандро раҧхьа аҭыхра даналагаз иаб диҿыҧшызаргьы, акырҵуеит иара ихатәы знеишьа, ихатәы мѳа имоижьҭеи. Иаб иҟазара ибзианы дшазыҟоугьы, иара ирҿиараҿы анырра аманы иубаӡом. Досу иара ихатәы мѳа имоуп.

Сандро раҧхьа Аҧсныҟа данызхынҳәыз 20 шыҟәса ихыҵуан. Адаптациа данахысуаз зегь раҵкыс ицәыуадаѳыз абызшәатә ҧынгыла имаз акәын. Усҟан аҧсшәагьы аурысшәагьы издырӡомызт. Уажәы дызлацәажәо аурысшәоуп, аҧсшәма издырӡом. Икәшамыкәша иҟоу аҭагылазаашьа аурыс бызшәа ауп иднагалаз, уи азоуп аҵара еиҳа изизымариахазгьы. Збызшәагьы зтәылагьы зцәыӡыз даныхынҳә аҧсшәа акәымкәа атәым бызшәа ахьидаҳгало ауаѳы игәы изырхьуа хҭысуп, ҳәарада. Аха иара уи аҵара игәы иҭоуп.

Шьамтәылантәи иааз Сандро иѳызцәа рацәаѳуп, урҭи иареи араб бызшәала ицәажәоит, аратәи иѳызцәеи иареи урысшәала.

Дара Шьамтәыла ианынхоз рбызшәа рыздыруамызт, аха ишыхәыҷҟәаз аҵасҟәа, аҟьабзҟәа рылараазон. Еснагь ирарҳәон мышкызны рҭоурых ҧсадгьыл ахь ихнымҳәыр шамуаз.

Сандро иаб иашьцәа дыруаӡәкуп Аҧсны ахаҟәиҭтәра зхы аҟәызҵаз Фарид Арѳыҭаа. Реиҳабацәа еснагь ирабжьыргон даҽа культурак ишатәу, уи шырӡтәым. Даҽа ҧсадгьылк шрымоу, ишырзыҧшу. Аибашьра иахҟьаны дара ирлахьынҵахеит ахынҳәра.

Сандро ара ибзианы дашьцылеит.

«Ара сара сыҧсадгьыл ауп. Шәачанӡа санцалакгьы, хҧа-ҧшьба сааҭ рышьҭахь арахь исыхоит», – иҳәеит.

Илоу аҟазареи, имоу аҟыбаѳи рыла Сандро иахьа иааиҵагылаз аҧсуа сахьаҭыхыѳцәа рыгәҭа дгылоуп. Иубарҭоуп аҧсуа культура аӡәы ҳәа дазгылараны дшыҟоу. Ҳәара аҭахума, уи ауаѳы игәы шьҭызхша хҭысуп. Аҭоурыхтә ҧсадгьыл азыхынҳәра мацара акәымкәа, ҳҟазаратә дунеи зхатәы знеишьа змоу аҟаза даҵагылараны дахьыҟоу. Аҟәҿиара дуҟәа Анцәа ианаишьааит имариам аҟазаратә мѳаҿы. Егьыс, иара ирҿиамҭаҟәа ирныҧшуеит дмаашьар, аус иур, аҟыбаѳ шилоу, арҿиарагьы шилшо. Ирҿиогьы аҟыбаѳ ишахылҵуа, ҟазарылагьы ишаҧҵоу.

Владимир ЗАНҬАРИА

ҬЕНГИЗ ҬАРБА ИШЬХАЦАМҨАҚӘА

Иҟоуп убасеиԥш ауаа – ҿымҭ-ԥсымшьа аусура, аԥсадгьыл, уи аҭоурых, агеографиа, аԥсабара аӡыргара хатә-патриоттә уалԥшьаны изыԥхьаӡо. Ҭенгиз Ҭарба дыруаӡәкыуп убас иҟоу, идеиала, доуҳала, ҩнытҟала шьарда ибеиоу, зхықәкы анагӡаразы зхы иамеигӡо аԥсуа рԥарцәа. Шықәсқәак рыла уи дызнысыз ашьхатә маршрутқәа адунеитә туристтә хсаалақәа ирнырҵо аҟынӡа рхыԥша ҕәҕәахеит, аинформациатә цәқәырԥа дырҵысит.

Абар уажәшьҭа акыр шықәса раахыс Ҭенгиз тәамҩахә ҟамҵа, ихы ахҭынҵа дашьҭоуп аԥсуа ԥсабара, аекологиатә туризм, аԥсуа шьхақәа еиҭаҳәашьа змам рыԥшӡара адунеи зегьы иадырыртә, иаҳартә аекспедициақәа реиҿкаара. Урҭ ирыдиԥхьалеит жәпаҩык иара иеиԥш ҳәаак змам аентузиазм аазырԥшуа аҿар. Хәыц-хәыц, Иуа Коӷониа иҳәашьала, ҳаԥи-ҳаҩалеи ихиоу ҳашьхақәа, урҭ рыфлора ҭҵаауа, ахьҟәыршәеиԥш дрыхӡызааны, ишьақәиргылон иуникалтәу авидеонҵамҭақәа. Урҭ ирылхны аинтернет асоциалтә саитқәа рҿы иаҳԥыло авидеоклипқәа ирызҿлымҳам уаҩ дыҟам, идырҵысит Аԥсны иазкыу ипозитивтәу аинформациатә-культуратә хҳәаа-ԥҳәаақәа.

Ҭенгиз иҩызцәеи иареи ральпиністтә-екологиатә ҽеазышәарақәа, амилаҭтә ҳәаақәа ирҭытҵны, аҳәаанырцәтәи амҽхак, ахыԥша ҕәҕәа роуит. Иара убриалагьы Аԥсны ахьыԥшымра ԥхьаҟатәи азхатҵара аус аҿы адипломатиатә институтқәа рымч зқәымхо аусӡбатәқәа рызбара рылшеит. Зықьҩыла ахәаԥшцәа рҭалоит иара ипортал, рыбжьы ақәдыргоит иара иажәабжь, игәаанагара, ихәыцшьа, идунеихәаԥшра. Ҭенгиз Ҭарба иҩызцәеи иареи зну ашьхацамҩақәа рҿы хықәкыс ирымоу аԥсабара аԥшӡара, аӡиақәа, аӡыхьқәа, арҩашқәа, аҳаԥқәа, уаҩы иимбац абахәқәа, ашьхахытҵырҭақәа, аҵиаа, зеиуахкы маҷу ашәарах, аԥсаатә уҳәа рызбахә адунеи алартҵәара мацара акәӡам. Аныҟәаҩцәа изырыргоит иара убас ажәытәаахыс ҳабдуцәеи урҭ рабдуцәеи имырӡкәа иааргоз ашьхатә ԥсҭазаара аԥҟарақәа, ахымҩаԥгашьа ҷыда, аетикет. Аԥсуа шьханыҟәаҩ ду, авидеонҵамҭа џьашьахәқәа рызҟаза икомпакттә дискқәа – иреиӷьӡоу ҳамҭоуп, сувенируп ҳарҭ ҳаԥсадгьыл иаҭаауа асасцәа-дахьқәа рзын. Урҭ ирытҵоуп гьамала иалхыу амелодиақәагьы.

Раԥхьаӡа акәны Ҭенгиз Ҭарба ишьха-ныҟәарақәа рызбахә адунеи иахытҵәеит уи иҩыза Владимир Гәылиеи иареи Аргентина, Аконкагуа (6962 – метра аҳаракыра змоу) ашьха-кьышәкьышәра аҟынӡа инаӡаны, Аԥсуа ҳәынҭқарратә бираҟ ахадыргыларц ргәы ианҭаркыз ашықәсан (2013). Ари америкатәи аконтинент аҿы зегь реиҳа иҳаракыу шьха-катҵәароуп. Ԥхынҷкәын 28 азын идәықәлеит аекспедициа иалахәыз, 15 мшы рыла, аџьабаа-ҕәҕәа баны, асеиԥш иҟоу аԥышәара иацыу аԥсихологиатә уадаҩрақәа зегьы ириааины, изызхьуаз аҩаӡараҿы инаӡеит. «Ари насыԥ дууп, абасҟатәи цынгыла умч рықәханы, гәашьамхла уеитҵамхакәа, еицырдыруа ашьха-кьышәкьышәраҿы уанынаӡо, насгьы Аԥсны абираҟ унапала ианахаургыло!» – игәалаиршәон Ҭенгиз.

Аԥсуа тәылаҿацәҭҵааҩ нага, альпинист, инапкымҭа ҩашьара ақәым афотоҟазараҿгьы. 2016 ш. абҵара 14 азы Аҟәа акультуратә центр «Склад» аҿы имҩацысыз амультимедиатә цәыргақәҵа азкын апроект «Ишьхатәылоу Аԥсны» хәышықәса ахытҵра. Ари аҵәыргақәҵа шьақәгылан аелементқәа хԥа рыла: афотосахьақәа, авидеофильмқәа, аекспедициатә маҭәа-ҩыҭәа, амыруга ҷыдақәа. Араҟа иҟан иара убас асахьаҭыхҩы, афотоҟаза Алан Воуба иусумҭақәа. Уи «Ишьхатәылоу Аԥсны» иҽадиԥхьалеит 2012 ш. раахыс. А. Воуба ихатә стиль афото-графика ҳәа иҳәаақәиҵоит. Иазгәеиҭоит, ишьха пеизажқәа рҿы нарҭтәи аепос аныррагьы шыҟоу. Ҭенгизи Алани реиҩызара зырҕәҕәо акы акәны иҟалеит урҭ шьхатәылаҟа реицныҟәара, рдоуҳатә еигәныҩра.

Ҭенгиз иҽрылаирхәхьеит Санчаратәи акатҵәараҿы Кавказ ахьчараан иҭахаз аҵеицәа ргәаларшәара иазкыз аекспедициа. Усҟан уаҟа иқәыргылахеит ахьӡ акамыршәра абаҟа. Иара ипроектқәа ирымоуп аҭҵаарадырратә-шәарҭадаратә, насгьы акоммуникациатә ҵакы. Иара ибзоураны «Ишьхатәылоу Аԥсны» раԥхьаӡатәи жәларбжьаратәи афорум иазкыз арепортаж еиҿкаан Урыстәылатәи ателе-еиҿкаара «Россия-24» ала. Иара абраҟа аефирахь идәықәҵахеит апремиа «Сара Сыпланета» иазкыу асиужет иара иинтервиу, насгьы иҩызцәеи иареи иртәу авидео ахархәара азуны. Иҭыхын, насгьы алартҵәара азун афильм «Атрадициақәа-шьхатәылан».

Москва агалереиа «Абра Таганка» аҟны еиҿкаан афильм «Горнаиа Абхазиа» аԥҵаҩцәеи алахәцәеи рԥылара.

Афонд «Горнаиа Абхазиа» (анапхгаҩы Ҭ. Ҭарба) имҩаԥнагахьоу аныҟәарақәа ирытҵанакуеит 850 км., насгьы 340 експедициатә мшы. Хәышықәса затҵәык рыла имҩаԥган 40 рҟынӡа ныҟәара. Ҭ. Ҭарба иҩызцәеи иареи ирылшаз маҷым ашьхатә топонимиа ашьақәыргылараҿы, урҭ рыхсаалақәа рҿы еилыхха иубоит аԥсуа ҭыԥ-хьызқәа. «Ҳара ҳтәылаҿы ҳаԥшәымазар, ҳашьхақәа бзианы иаадыруазароуп...», – иҳәоит иара. «Аԥсабара адоуҳамаӡақәа ртәыла» – абас символтә бызшәала аӡбахә рҳәоит ари апроект алартҵәаҩцәа. Аиашазын, уаҩы игәы азнарҳауеит аҿар рромантика, ргәаҵԥыҳәара ду.

Уажәы Ҭенгиз Ҭарба Адунеизегьтәи Аԥсуа-Абаза конгресс аинформациатә политикеи акоммуникациақәеи рыҟәша напхгара аиҭоит. Асеиԥш аҿар рацәаҩны изхьыԥшу, аԥсуа ԥсабара-ссир аӡбахә адунеи иахзыртҵәахьоу арԥыс хьӡырҳәага ҿыц напы злаикыз аус ду аҿгьы шьарда шилшо ҩашьара ақәым. Изеиӷьаҳшьап аихьӡара ҿыцқәа! Анцәа Ду иаҭәеишьааит ҳашьхақәа рылыԥха!

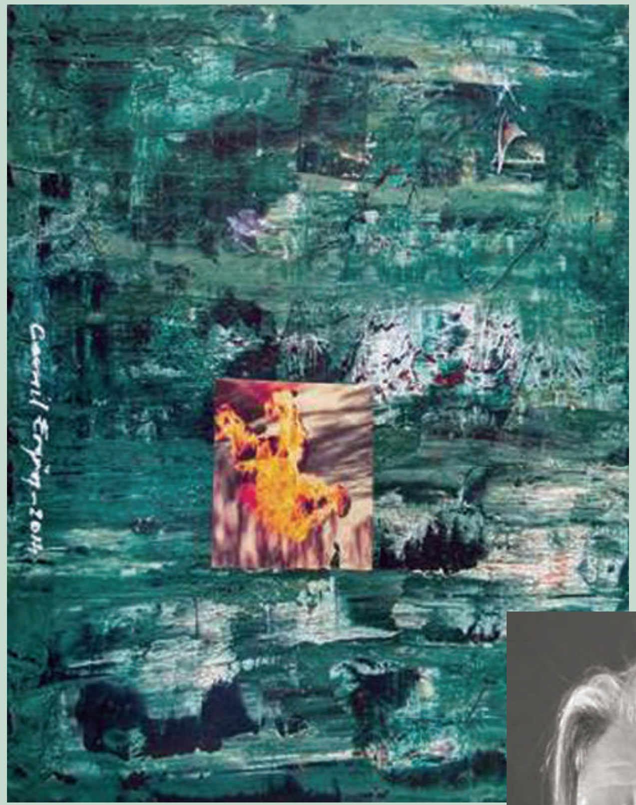

АПРОФЕССОР, АСАХЬАҬЫХҨЫ ЏЬЕМИЛ ЕРГЬУН (АРГӘЫН-ДЕГУНЕ)

Мармаратәи Ауниверситет Аҟазаратә Факультет Асахьаҭыхра Аҟәша 1988 шықәсазы далгеит. 1991 шықәсазы Мармаратәи Ауниверситет Асоциалтә Наукақәа Ринститут аҟны «Граффити» атема ала итезис хьчаны иара убри ашықәс Мармаратәи Ауниверситет Аҟазаратә Факультет Асахьаҭыхратә ҟәша аҟны ассистентс аусура далагеит. 1993 шықәсазы Австриа Аҳәынҭқарра анапхгара ацхыраарала Салзбург Аԥхынтә Академиаҿы Апрофессор Кунито Нагоака игравировкатә ҟазарҭа аҟны иҟазара иацитцеит. 1997 шықәсазы Жәларбжьаратәи Апластикатә Ҟазарақәа Рхеидкыла ахьӡала Балкантәи Аҳәынҭқарракәа Рҟазаратә Симпозиуп иҽалаирхәит. 1990 шықәса раахыс аус ахьиуа Мармаратәи Ауниверситет Аҟазаратә Факультет Асахьаҭыхратә ҟәша 2014–2016 шықәсқәа рыбжьара анапхгара аиҭеит. Иахьа уажәраанӡа хыԥхьаӡара рацәала иеиуеиԥшым аҵәыргақәҭцақәа дрылахәын, имаҷымкәа аԥхьахәқәа ианашьоуп. Иусумҭақәагьы Ҭырқәтәылеи, Австриеи, Швециеи, Швеицариеи уҳәа атәылақәа рҿы еицырдыруа ахатәы коллекциақәа рахь ирыдыркылахьеит.

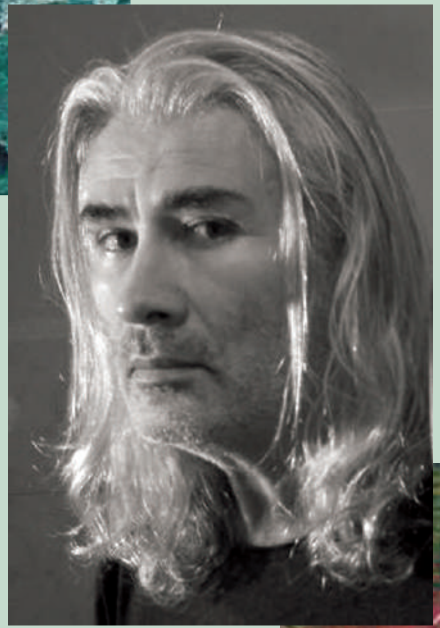

CEMİL ERGÜN KARACAÖREN KÖYÜ / UZUNYAYLA

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nden 1988 yılında mezun oldu. 1991 yılında M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Graffiti" konulu tezini vererek yüksek lisans programını tamamladı ve aynı yıl M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde Asistan oldu. (Temel Sanat Eğitimi). 1993 yılında Avusturya hükümetinin bursu ile Salzburg Yaz Akademisi'nde Prof. Kunito Nagoaka'nın gravür atölyesinde baskı teknikleri çalıştı. 1996 yılında ''Görsel Sanatlarda Anlatım Öğesi Olarak Ateş'' konulu tezini vererek 'Sanatta Yeterlik Programı'nı tamamladı. 1997 yılında Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği'ni (UPSD) temsilen, Selanik'te yapılan Balkan Ülkeleri Sanat Sempozyumu'na katıldı. 1990'dan bu yana görev aldığı MÜGSF Temel Eğitim Bölümü'nde 2014-2016 yılları arasında, Bölüm Başkanlığı yaptı. 54. Resim Heykel Yarışması, Özgün Baskı Resim Dalı'nda üçüncülük ödülü aldı. Kişisel sergileri arasında, "Bellek Katmanlarından" (Garanti Yonca Modern Sanat Galerisi, İstanbul, 1990), "Çağın Günlüğünden" (Taksim Sanat Galerisi, İstanbul, 1995) ve "Günlüklerden I" (Fransız Kültür Merkezi, İstanbul, 1995) adlı sergiler bulunuyor. 54.Devlet Resim Heykel Sergisi (Ankara,1993),Günümüz Sanatçıları16.İstanbul Sergisi (Resim ve Heykel Müzesi Şeker Ahmet Paşa Salonu,1995),The Other/Öteki Sergisi (Antrepo,istanbul,1996), (Kırkı aşkın karma sergiye katılan sanatçının işleri Salzburg Yaz Akademisi Koleksiyonu (Salzburg, Avusturya), Kalamaria Kültür Merkezi Koleksiyonu (Selanik, Yunanistan), Garanti Bankası Koleksiyonu (İstanbul),Marmara Üniversitesi Cumhuriyet Müzesi(İstanbul) ve Hacettepe Üniversitesi Sanat Müzesi (Ankara) gibi birçok ulusal ve uluslararası koleksiyonda yer alıyor. Ayrıca, Avusturya, İsveç, İsviçre ve Türkiye'de özel koleksiyonlarda yapıtları bulunmaktadır.

Еиқәиршәеит Аҭаман Кәыцба

Заира БАРАҬЕЛИАԤХА

АШҬА

Ашҭаҿы абӷьы рацәа зҿало, ианкаԥсалак ашьац аиҟарара ԥхазҭазтәуа ашәырҵлақәа еиҭарҳаӡом. Ашәырҵла жәлақәа хаз-хазы еиҭарҳауеит. Еилаԥсаны хкырацәала иахьеилагыло абаҳча ҳәа иашьҭоуп. Ал, ахәырма, амжәа, ажь рықәҵаны иахьеилагыло азы акәаҵа рҳәоит. Ашҭа анҭыҵ хаз-хазы аҭыԥқәа рыҭаны еиҵарааӡоит араса, акакан, аҵәа, атама, амандарина уҳәа ашәырқәа зуахкы уҭаху. Урҭ иахьрызҳауаз аҭыԥқәа ирыхьӡын арасаҭра, атамаҭра, аҵәаҭра амандаринаҭра…

Ахацәа амхы анхарҭа ҭыԥ ашҭа анҭыҵ иларҵон. Аҳәсагьы ауҭра бзиа рыман. Уи еиҿкааны, иԥшӡаны, убла аргәырӷьо иҟазар акәын, аха ашҭа анҭыҵ. Аԥҳәыс бзиа ззырҳәоз луҭрагьы лышҭагьы анапы шадкылаз убар акәын.

Арахәи аԥсаатәи аҳаскьын ԥхасҭартәуеит ҳәа шамахамзар ашҭа иҭарҵомызт. Урҭ ргәарлара-ргәарҵра аҩны ашьҭахьҟа инаԥхьакын.

Ашәҭқәа зегьы бзиа ирбоит. Ҳәсагьы-хацәагьы урҭ анышәҭуа лаԥш хаала ирыхәаԥшуеит. Аҩнаҭаҿы аҳәса хәыҷқәа ашәҭҭра ҳәа хазы ихкааны иҟарҵон.

Ашьац еизеиԥшны иаарц азы ашҭаҿы мыцхәы ашәаԥыцьаԥ еиҭарҳаӡомызт. Аха ашҭаҿы, ашәшьыразы, мацара аԥшӡаразы еиҭарҳауан шымҳак, ҵлаԥшӡак, мышмалак. Анкьа аԥсуаа анцәа игәаԥхоит, амышьҭа бзиоуп ҳәа ахьаца еиҭарҳауан.

Ашҭа бзиа ауаҩы инапы агымзароуп. Ааԥын ашьац даҿа ҳаскьын жәлак алиаар ауеит. Уи аԥашә-гәаӷь ҟанаҵааназа, ианыԥсаароу напыла иҵухлароуп. Аԥхын, ҭагалан ашҭа лассы-лассы дыӷаҵьала ирыԥссоит. Ашҭа адыӷаҵьа анықәшьхалакь, аҳаскьын еиҟаранатәуеит. Аилҩаарақәа еилнаршәшәоит, ибзианы иарыцқьоит. Аԥсуа шҭақәа иахьагьы иаанханы иҟоуп. Аҵьабаа аҵзаргьы, уи ухазыршҭуа агәыбылра аҵуп.

АЗЫЗЛАГАРА

Зхыԥхьаӡара рацәоу аӡиас дуқәеи акәара ссақәеи Аԥсны адгьыл, ауаҩ бырг илахь еиԥш, иалҵыкҟа инеиуеит. Дара ианраамҭаз ашьха инаркны амшын аҟынӡа инеиҵам хәба-фба ӡлагара аус адыруан. Урҭ аԥсуа нхаҩ ибзазара аԥсы ахарҵон.

Ирҳәоит, ииасуа аӡи еиқәу амцеи рыхәаԥшра ауаҩы игәы ақәҿыӷьӡом ҳәа.

Аӡлагарагьы убас иҟоуп. Саатла уа уҟазаргьы угәы ҿыӷьӡом.

Ишцеиқәыршәо аӡлагара? Имыцхәцәамкәа, иагьмаҷымкәа, абарбал алу зыргьежьуа, иаԥырхагамхарц азы ихнамҩо, иагьаҵамчуа, иаҭаххаша аӡы, еиҳа иахьыманшәалахаша аҭыԥ ахь имҩахыргоит. Нас аиаҳәа ырнааны ианырҵоит. Хланҵы иандәықәлалак, абарбал азганк иақәҭәоит. Нас уи иргьежьуа, ԥықәсыларада ииасны ицоит. Абас мацара ауаҩы иникылааӡа аӡы абарбал аус анаруеит. Алада абарбал ахь инаӡаанӡа хыхьтәи аиаҳәа аварахьшәа иаатуа-иакуа аӷәы амоуп. Уи уанҩахалак, аӡы зымҩа идәықәлоит. Абарбалгьы агьежьра уа ииаaҟәыҵуеит.

Аӡы иаргьыжьуа абарбали алуи аихатәы лабала еимадоуп. Абарбал анығьежьлак, алугьы гьыжьуеит. Алу ҩбаны еиқәуп. Рганқәа рҿы аихаҵ ҟьаҟьақәа амаҟақәа реиԥш ирыкәыршаны ирыӷәӷәоуп. Алу иалԥшааy ахаҳә иалхуп. Уи ааргоит цаҟьа зҭоу ашьха ӡышьҭақәа рҟынтәи. Ахаҳә зыԥшаауа, нас алу алызхуа, атәы здыруа, знапы ҟазоу ауаа роуп. Ахаҳәқәа ҩбаны еиқәуп. Хыхьтәи ауп игьежьуа. Арыц анрыбжьаԥсалак, ирыҵарҟьацуа, ихыхны ашылаҭаԥсарҭа иҭаԥсоит. Ашылаҭаԥсарҭа аӷәы иалхны алу инахыҳәҳәо-аахыҳәҳәо иҟаҵоуп. Уа аҟәтәарҭагьы амоуп. Алу аӷәы иалхны ааҵәа дук азна зкуа арыцҭаԥсарҭа ахагылоуп. Иара ԥшь-кәакьны иҟаҵоуп. Хыхь иҭбааyп. Нас хәыҷы-хәыҷла иагырхо инашьҭуп. Шашәала унахаҩахо аиаҳәа хәыҷы аҵакнаҳауп. Ианышәшәаны илеиуа арыц еиԥхьытта икамԥсарц азы, алу игьежьӡа иахькылҵәоу, амҟәыба иалху аматра ахагылоуп. Арыц неироуп доусу ашыла аҵьаҵьареи агәӡареи ишиҭаху иақәыршәаны. Убри азы ашыла злаго, аиаҳәа хәыҷы шашәала дҩахо-длахо, иара ишиҭаху ирхиароуп. Арыц рацәаны инеир, ашыла ҵьаҵьахоит, имаҷны инеир – игәӡахоит. Насгьы арыц инамыцхәцәаны инеир, алуқәа ирыхәлачуеит, агьежьра иаҟәыҵуеит. Ус иҟамларц азы, хыхьтәи алу зыргьежьуа аихатә лаба иамадоуп. Уи хәыҷык ишьҭухыр, ма улахар алнаршоит. Дурала еиуеиԥшым амҿытә сал хәыҷқәа рхы иархәаны, доусу ашыла агәӡареи аҵьаҵьареи шиҭаху еиқәиршәоит. Арыц анеира иаҟәуҵыр, алу абжьы цәгьахоит. Еиҳа иласны игьежьуеит. Усҟан аӡлагара еибафоит рҳоит. Иаразнак иаанкылатәуп, мамзар иазеицәоуп. Ахаҳәқәа ахьеиқәу рыҵақәа ҵкәаны иҟоуп. Арыц анрыбжьаԥсам, иахьеидысло иҵәуеит. Нас дырҩегьых иҵкәатәхоит. Имариам аус унаҭоит.

Ара иҟоуп иааиԥмырҟьаӡакәа арыц анеира зыбзоуроу даҽа маҭәаркгьы. Аиаҳәа хәыҷы ҭыԥк аҿы иҿаҟәаны алаба ахы бжьакуп, аҵыхәа – метрак аҟара инаскьаганы, ишьҭыху ашылаҭаԥсарҭа иахагылоу аӷәы. Алаба иадчаҵалоуп ҵаҟа иаазышәпаны амахә хҵәаха. Ашәпара алу иақәуп. Уи абзоурала алу анығьежьуа, арыц хрыжьхрыжь аиаҳәа хәыҷы ианышәшәоит. Уаантәи амҟәыба матра иҭаԥсоит. Алаба ианаҭаху иамухыр ауеит.

Аӡлагараҿы аҵьықәреи, ачакакал, амахәыда рлагоит. Анкьа ачашыла анырмоулак, аҟәыд шкәакәа ибзаны ирҩаны, ирлагон. Уи нас ачашыла еиԥш рхы иадырхәон. Абас иҟоуп аԥснытәи аӡызлагаракәа. Угәы арԥшаартә иаармарианы ихәыцу, аха абас напы хаала еиқәыршәоу атехника, ҟазара дук арҿиамҭа иунаҭо анырра унаҭоит. Адунеи аҟны ҵьара аԥшаӡлагаракәа ыҟоуп, даҽаҵьара – афымцаӡлагаракәа. Иҟоуп анапылаӡлагаракәагьы. Аха аӡызлагара зынӡа аҽакӡоуп. Уи иалаго ашыла иалухуа афатәгьы еиҳа ихаахоит.

№1, 2022

АԤСНЫ АҠАЗАРА

АԤСНЫ АҠАЗАРА ИСКУССТВО АБХАЗИИ ART OF ABKHAZIA
ABKHAZIA SANATI فن أبخازيا KUNST DER ABCHAZIEN

АԤСНЫ АКУЛЬТУРА АМИНИСТРРА АҬЫЖЬЫМҬА
Иҭыҵуеит 1979 шықәса раахыс

ИАНКӘОУ

Геннади АЛАМИА
Турихәы ҩахыс ажәҩан ааигәоуп 1

Рушьни ЏЬОПУА
Аԥарда аазыртыз 2

Олег ДАМЕНИА
Атеатр адунеи 7

Валери КАСЛАНЗИА
Анцәа игәарԥханы иишаз 8

Светлана ҚӘАРСАИАԤҲА
Леуарса. Актиор ду изы хатә гәалашәарақәак 10

Ҭемраз ЧАМАГӘУА
Зҩызара ду кыр иаԥсаз 12

Анатоли ЛАГӘЛАА
Асценажәа азҟаза 13

Руслан ЧХАМАЛИА
Амилаҭтә ҟазара арҿиараҿы ԥынгылақәак 14

Анатоли АГӘХАА
Жәеинраалак ишьҭнаԥааз апоет 16

Нонна ҬХӘАЗԤҲА
Имҩа хароуп 18

Владимир ЗАНҬАРИА
Ҭенгиз Ҭарба ишьхацамҩақәа 20

Аҭаман КӘЫЦБА
Апрофессор, асахьаҭыхҩы Џьемил Ергьун (Аргәын-Дегуне) 22

Заира БАРАҬЕЛИАԤҲА
Ашҭа 23

Аҵәа иану асахьақәа, аҭыхымҭақәа:

Актәи адаҟьаҿы *– Л. Шь. Касланӡиа ишықәсхыԥра иазкны.*
Аҩбатәи адаҟьаҿы *– Аспектакль «Амра аԥҳа» аҟнытә.*
Ахԥатәи адаҟьаҿы *– Ашықәсаз иреиӷьу аусумҭақәа.*
Аԥшьбатәи адаҟьаҿы *– Аӡыргара.*

Аредактор хада Геннади АЛАМИА
Аредактор хада ихаҭыԥуаҩ Гәында АЗЫНԤҲА
Асахьаркыратә редактор Гарри ДОЧИА
Акорректор Нонна ҬХӘАЗԤҲА
Амаӡаныҟәгаҩ–акьыԥхьҩы Арифа АҞӘСԤҲА
Компиутерла аиқәыршәаҩ Анжела КЬЕТИАԤҲА
Аусеиҿкааҩ Диана АГӘМААԤҲА

Шықәсыкахь ԥшьынтә иҭыҵуа анаукатә-популиартә,
аҟазараҭҵааратә журнал сахьарк.
Ежеквартальный, научно-популгрный, искусствоведческий, иллюстрированный журнал.
Ақалақь Аҟәа, Ажәанба имҩа, аҩны 9. Аҭел.: +7840 226 00 72.
Город Сухум, улица Званба, дом 9. Тел.: +7840 226 00 72.
Akazara.akazara@yandex.ru

Ашықәсаз иреиӷьу аусумҭақәа

В. Ҵәыцьба. «Анатиурморт»

В. Цьениа. «Викториа»

А. Ҳагԥҳа. «Уахынлатәи аҵәажәара»

Аформат 60x90 1/8. Иҟаҵә. акьыԥхь бӷьыц 3.
Атираж 1000. Аҿаҵапҟа № 36.

Икьыԥхьуп АУН «Акьыԥхь аҩны» аҟны,
ақ. Аҟәа, Ешба имҩа, 168.

aquafon

АТАРИФ

Конструктор 2.0

Еиҳа ганы,
еизга имарианы

от 550 Руб./мес.